

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОВАСТУПНИКА У СРБИЈИ

Издази два пута месечно

ЗАКОНИК СТЕФАНА ДУШАНА ЦАРА СРПСКОГ

Члан 25.

„Соудьбы не за котль ни оправѣ никакъве.“
 „Кто се оправѣ да не дава соудіамъ оправѣ.“
 „Роуке на соудѣ да нѣст, и опаданіа и оудаѣ,
 тькмо да се соудѣ по законѣ.“¹⁾

Погрешна објашњења старијих писаца, навела су г. Ст. Новаковића, да садржину овог члана Душанова Законика, протумачи као начин доказивања *божијим судом* или *судбином* у кривичним стварима, мешајући је са садржином чл. 215 и 216 истог Законика, у којима је мисао о тој материји исказана довољно јасно.

То погрешно мишљење подржава без критике и г. П. Ј. Савић, у свом делу „Теорија судских доказа у кривичним делима.“

Ослањајући се на факта, која налазим по нашим писаним споменицима, потрудићу се да докажем, да овај члан Душ. Зак. има сасвим друго значење.

Котль. У првој тачци горњег члана употребљена реч „котль“ (котал — котао) има доиста у чл. 215 и 216. Душ. Зак. оно значење, у коме га узима г. Новаковић, т. ј. значи дока-

¹⁾ По издању г. Стојана Новаковића.

Узивање невиности у кривичним делима божијим судом или судбином, метањем руке у кључалу воду, или ношењем усијаног железа с врата црквених до на часну трпезу.

На овом месту у чл. 25 Душанова законика, она казује сасвим другу мисао.

У некојим нашим споменицима налазимо наредбу за ослобођавање црквених подложника од дужности «котла», у реду ослобођавања од осталих дажбина, и великих и малих работа, које они подносаху заједнички. У другима одредба о «котлу» истог значења, стоји у средини прописа што се односе на суђења и судске глобе, дакле као и у овом члану.

.....«И освободи их царство ми од приселице и димнице; и бир(а) и соке; и пок(лис)ара и цсара, и позоба и клоноса, и номистра, и травнине, и градежа кога либо, и града зиданија; и котла да им нест.» (Диплома Цара Душана цркви св. Богородице код Габрова од 21 маја око год. 1350.)

.....«И када се пре сами људије црковни, да им никто не суди разве игуман; а што се пре са инеми људми за вражду, за земљу, за коњ, за провод, да иду пред цара; а за ине судове пред митрополита и пред игумна. — И котла архангеловем људем да нест са инеми жупљани, разве међу собом ва Архангеле. — И где либо буде суд, глоба да је цркви» (Хрисовуља Душанова цркви св. Архангела Михаила и Гаврила код Призрена).

Према својој употреби у оба наведена споменика, а разликујући се од садржине чл. 215 и 216 Душанова Законика ова реч очевидно казује исту мисао коју заступа и чл. 25 Душанова Законика. Увиђавно је да на овом месту не значи нити може значити доказивање *божијим судом*, или тако звану «мазију», која беше у нашем народу у обичају и у само Кара-Ђорђево доба, као врста правног доказа у кривичним делима.¹⁾ У оба случаја о «котлу» реч

¹⁾ Из тога доба В. Караџић именује ову двојицу Панту Стаменића из Тришића у Јадру, и Митра Туфекџију из Мојковића у Рађевини који од мазије осташе онакажени (Речник стр. 341). Од осуде Карађорђево да вади мазију, због неких попаљених сена што не беше његово дело, избегао је стари Милутин Гарашанин, јунак из времена српских фрајкора, одметањем у хајдуке.

је као о некој сталној дажбини, која у облику глобе падаше на све црквене подложнике, без изузетка.

Да реч «котљ» има везе са суђењем, да се дакле у споменицима вазда јавља уз парничење или као последица парничења, о томе не може бити сумње, узимљући на ум њену употребу у овом члану и Архангеловској Хрисовуљи. Али настаје једно озбиљно питање: *шта она управо значи?*

Ако подвргнемо широј анализи целу прву тачку чл. 25 Душ. Законика где се налази ова реч, видимо да се њоме ујемчава слободно и бесплатно суђење, одредбом, која има предметне везе са чл. 23 и 27 Душ. Зак. у којима опет има друга наредба да се суди праведно без икакве бајазни од цара, и без уцењивања парничара.

Стојећи уз реч «оправу» о којој ће ниже бити говоре, реч «котљ» могла би значити дужност угошћавања судија и судског особља (судска послуга, сведоци и т. д.). Ова дужност, нема сумње, у многим приликама падаше као један терет не само на оптуженог или на парничаре у опште, но и на целу околину, н. пр. о извиђајима где је непознат убијца. За доба турске владавине, кад би учестала злочинства или у народу nestало правне сигурности појавом хајдучких чета, изашиљане су нарочите истражне комисије, познате под именом «тефтиш», да изнађу злочинце и поврате ред. Пошто су оне по уверавању Вука готово од реда по народу хапсиле злостављале и глобиле, не може се рећи да су и саме биле што друго до насиља која народ тешко подносаше. И у нашем старом праву имамо помена о оваквим истрагама или извиђајима. (Мор Serb. 474. 475). Пошто Архангеловска Хрисовуља у давању «котла» као глобе или у подношају њеног терета, одваја црквене људе од осталих жупљана, види се да је она местимице имала веома широко значење.

То, што се ова глоба или дажбина забрањује у Душанову Законнику и Богородичној дипломи, а дозвољава се у Архангеловској Хрисовуљи, даје се објаснити временом постања тих правних споменика. Забрана «котловине» т. ј. дужности угошћавања судија, без сумње јавља се као

У законско начело први пут у Душанову Законику. Затим
 Нуђе у Богородичину диплому, коју међу у годину 1350.
 Због упропашћених листова, Архангеловској дипломи не
 зна се доба. И ако се не може примити са извесношћу
 мишљење Богишића, да јој постање пада у годину 1348
 ипак нема сумње да је старија од Душанова Законика,
 који као што знамо постаде 1349 и 1354 године. Отуда
 је, дакле, да се у њој као ранијој, налази употреба ове,
 Душановим Законом забрањене установе.

У осталом, у опште узевши, ова реч могла би имати
 и друго једно уже значење, као врста неке чисто црквене
 глобе, коју даваху црквени људи заједнички о каквим ве-
 ликим пригодама н. пр. о доласку митрополита, или о про-
 слави цркве. У том смислу била би ова реч синонима са
 установом «чабар вина» што се такође налази у споме-
 ницима као стална дажбина за нека села у црквеној пе-
 риферији. Ваља се још сетити и тога, да је до скоро у
 нашем народу било у обичају ношење попова «котлића»
 по кућама парохије, као један од најјачих извора њиховог
 свештеничког прихода.

Оправа. Као што видимо из објашњења друге тачке
 овог члана реч «оправа», које има и у првој тачци ње-
 говој, на овом месту може значити само плату судијама,
 коју им даваху парничари за свршени рад. Забрана пока-
 зује, да је награђивање судија било дотле у обичају и у
 случајима *кад се ко оправда*, што се овим укида. До ско-
 ра, а можда је тако и сада, у турској царевини беше у
 обичају, да судске трошкове плаћа она странка која до-
 бије парницу, што беше узрок тамошњем развијеном пар-
 ничењу и кајишарским интригама пискарача.

Роуна. У првом реду она значи кривично јемство по-
 роднице или околине за оптуженика да није кривац, те се
 на овај начин ослобођава истраге и казне. У обичном сми-
 слу «рука» има и значај обвезаности родбине или околине
 преступника да плате штету, кривицом проузроковану,

као што можемо видети у члановима 197 и 198 Душ. Законика. У нашим старим споменицима разлика јемстава између кривичне и грађанске одговорности, обележена је јасно разликом јемства «за главу», и јемства «за плату».

.....«И ми им рекосмо: хоћете ли бити јамца за Рахца што га Суд обори да оној плаћа? А они рекоше: јер звах јамца, за плату неге бити, размје за главу! А ми за тој немогосмо примити, и покоље нехтеше бити јамци» (М. Пуц. I. 101).

По споменицима јемци оваквих врста зову се «ручници» и «поручници» (Mon. Serb. 31. 232. 249); а и у данашњем говорном језику, на неким крајевима српским «порук» значи јемство.

У Старој Србији под «руком» мислила се поштена реч, којој је веровано као и заклетви.¹⁾ Дубровчани одавно не вероваше «руци», но је замењиваху заклетвом. Што у најстаријим српским законима нема руке, а има је у писмима још старијим, Мајков налази доказа да је «руци» веровано само у најстарије време наше.

У осталом по споменицима «рука» означаје и неку врсту таксе. У повељи краљице Јелене Которанима²⁾ (Memor. Stor. sulle Voicche di Cattaro, стр. 68 69, одакле је преведена у «Отаџбини» за Јун 1881 стр. 469), међу таксама које се наплаћиваху стоје и ове: «печатъ динарь, послухъ динарь, рука 2 динара.» У Хрисовуљи Манастиру Дечанима читамо одредбу «да никоје глобе не узме краљ ни архиепископ ни епископ, ни печати, ни руке, ни послуха» (стр. 64).

На овом месту реч «рука» има међутим са свим друго правилније значење.

У јужним крајевима наше Старе Србије, као што су нам прибележили Вук и Богишић, зајам у опште, а код Црно-

¹⁾ «Је а' су били руке зхватили
И задали божу вјеру тврду.»

Угораца посебице, зајам новца зове се *рукодаћа*, *рукодавање*. У Боци поверилац зове се *рукодавалац*, *рукодавац*, *рукодавник*. У овој тачци нашег члана, као што видимо, иза речи «рука» долазе и ове стари речи «*опаданије*» и «*удава*», за које сумња Даничић са разлогом да су последња глоса, којом писац хтеде да протумачи реч «рука», коју као да није разумео. Наспрам тенденције целог текста ове тачке, рекао бих да је «рука» старији скраћени облик данашње речи и правног појма *рукодаће*, дакле да значи ту опште дуг од зајма, а у овом случају *једно противтражење*, чија се употреба забрањује у току судског извићаја док се не сврши поведена парница.

Објашњујући ову тачку на показани начин, морамо водити рачуна и о чл. 122 Душанова Законика, у коме у главном понавља се ова иста забрана беђења тужиоца од стране туженика каквим засебитим грађанским или кривичним делом, и на чијем завршетку стоји ова јасна и категорична одредба:

«*И кад се ствар пресуди, ако има какву засебиту жалбу на парничара, нека је изјави пред судијама мојег царског величанства. А док се пресуда не изрече, да му се не верује ни у чему, ма шта наводио.*»

Изјашњујући се унапред за ову своју поставку о значењу речи «рука», да бацим на ово тамно питање још један зрачак видеела с друге стране.

У Црној Гори фактички извршилац физичког насиља н. пр. код дела убијства или у повредама тела, назива се «рукоставник». У црногорском Законнику Св. Петра, на име у одредби члана 22 намењеној судијама, стоји ван осталог и ово: «да саслушавају парничаре редом, *недопуштајући прсте олити ријечи давуције* да један другоме у ријечи улази и прекида говорење.» Ако узмемо да наша реч «рука» има чега сродног са *прстима олити ријечима давуција* у петрову Законнику, могли би ову тачку о «руци» објаснити као одредбу судског поступка о забрани кварења реда на суду, налетањем парничара један другога, и беспутним прегоњењем.

По свему доведе наведеном не може се усвојити мишљење ранијих објашњавалаца да «рука» овде значи јемство (*vadimonium*), у ком смислу узима је и г. Новаковић.

Опаданије. Као и «обеза» о којој је реч у чл. 166 Душ. Зак. «опадније» по Даничићу значи *Calumpnia* или лажно оптужење, дакле у овом случају значи обрана нападањем.

Удава. У првом реду «удава» значи распра или парница, а и свака тужба без разлике.

.....«*да им не удаве ни у ком год дугу, лише судом да се ишту* (Mon. Serb. 40. 436).

.....«*и ни један човек у српској земли мал же и велик да не удаје у удаву Дубровчанина*» (Monim. Serb. 52).

У истом смислу као парнични акат, има «удава» једно исто значење са турском речи «дава», која је по свој прилици старином наша. У Шафарикову издању Душанова Законика место «удава» стоји «дава».

Негде «удава» значи и кривично оптужење.

.....«*а кажу ни, јер један зал Дубровчанин наш, опивши се и не буде у свој памети, удал их у неку удаву*» (М. П. I. 160 и 164).

Као термин кривичног права ова реч означаје у споменицима негде факат злочинства дављења, а негде природну смрт услед дављења.

.....«*ва лето 1336 престави се краљ Стефан удавоју*» (по другом рукопису «мученијем» (Шафарик, *Лег. Госи. Сри.* 71).

.....«*и самому Влашину ту удавоју изменити живот свој.*» (Глас. 22 ст. 225).

Уз овакво објашњење појединих речи, цела одредба чл. 25 Душ. Зак. дала би се превести данашњим правничким језиком овако:

„На суђењима не сме се узимати котловина, ни која друга глоба.“

„Ко се оправда не плаћа судијама никакву награду.“

„Забрањено је парничару да се брани од тужбе изјавом какве противтражбе, или опадањем и лажним оптужењем парничара; него, нека се суде по закону.“

Алекса С. Јовановић.

ПОВОДОМ ЦРНОГОРСКОГА ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА.

НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ

О

НАЧЕЛИМА И МЕТОДУ УСВОЈЕНИМ ПРИ ИЗРАДИ.

ПИСМО ¹⁾ ЈЕДНОМЕ ПРИЈАТЕЉУ

ОД

В. Ђогишића.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГА ЈЕЗИКА

Н. Д у ч и ћ

АРХИМАЦРИТ

Ви сте ми више пута изјављивали, да желите имати података о системи и методу, што сам усвојио у кодификаторском раду црногорскога грађанског законика. Ако се задовољавате опћим погледима, покушаћу да, према мијени у коју је рад ушао, донекле задовољим вашој радозналости.

Кад се је разгласило, да ми је иницијативом црногорскога Владаоца повјерен овај деликатни посао, појавила су се два врло различна мишљења о начину, како би ваљало извршити то предузеће.

Једни, имајући, по свој прилици, пред очима особиту оригиналност земље, о којој је ријеч, мишљаху, да треба

¹⁾ Писано је у септембру 1885, а штампано у Паризу 1886 г.; друго је издање писма изашло такођер у Паризу 1888 г. По другоме је издању овај пријевод.

само сабрати и писмено утврдити најистакнутије и најпотребније правне обичаје, дотјеравши их донекле према потребама садашњости. Други, јако одани предању римскога права, говораху, да би доста било, и не бринећи се много о већем или мањем подударању дјела са земаљским особинама, приближити се онијема између најславнијих и најновијих законика, који најбоље испунише *desiderata* теорије.

Не занемарујући ни теоретичарске идеје о кодификавању ни већ свршене радове наличнијех предузећа, треба само ставити се на објективну тачку посматрања, те се не занијети ни теоријама ни примјерима, да би се увјерило, да мој рад, ако ће да буде од какве користи, ваља да удари посве самосталнијем правцем.

Природа онога дијела права, којим је требало да се у овоме послу бавим, садашње прилике, у којима народ живи, а које потјечу из његова историјскога живота, будући народни развитак доведоше ме, а и требало је да ме доведу, до потребе *израдити дјело, које би уједно било систематско и простонародно*. У својој радњи, дакле, имао сам непрестано пред очима, с једне стране, облике и мишљења, што владају у теорији и законодавној пракси земаља, које већ имају грађански законик; с друге — оригиналне елементе саме земље, којој је законик намијењен; двостручни циљ који, разумјешете, више него удвостручава тешкоће мога задатка.

Моја «расправа о начелима и о методу» дала би вам прилично тачан појам о плану, који сам нацртао за свој кодификаторски рад; али је до сада нијесам могао посве довршити. Како ни сам не знам, кад ће поменута «расправа» изаћи на свијет, треба нам се задовољити саопштењем неколиких примједба, да бисте могли себи саставити о томе, барем приближно, појам. Како не ће бити још далеко до обнародовања мојега кодификаторскога рада, мањ да се десе непредвиђене сметње, ви ћете испитивањем текста моћи констатовати, у колико сам постигао циљ, који сам пред очима имао, и какве сам измјене, често преко своје воље, морао чинити, израђујући различите предмете.

I

„Расправа” најприје почиње констатовањем главнијех разлика, које стоје, с тачке посматрања: историјскога, политичкога, законодавнога и правнога између Црне Горе и других јевропских држава, у вријеме кодификовања њиховог грађанскога права.

Јер, како треба да буде близак саодношај између законских правила и потреба властитијех свакој земљи, таки исти саодношај ваља такођер да опстоји међу овијем потребама и различитијем циљевима, које законодавац хоће да постигне. За то сам дужан био одредити увјете, које је требало извршити у мојему кодификаторском раду, имајући пред очима при томе израђивању изузетни карактер историјскога живота земље, њезине пређашње усамљености, и њезина, недавнога уласка, све то више, у везе и додир с осталом Јевропом.

Ево тијех увјета:

1, Основ законнику ваља да је састављен од правила и установа која се, доиста, налазе у животу, духу и предању народњем; то, што опстоји, не треба ни да се искључи, ни измијени, осим случаја пријеке потребе.

2, Установама, које опстоје и састављају, тако рећи, главницу народњег предања, да им се не домећу нове, осим, ако то прилике свакидашњег живота неминовно изискују.

3, Да би се избјегао сваки дуализам, или расцијеп у праву, и да се олакша спајање између новијех и старијех елемената, ваља да се први уводе таким начином, да између свијех њих буде стајало узајамно и непрекидно опћење.

4, Сва наређења законика треба да се саставе, разреде и изложе тако, како би их сами тамошњи људи могли без муке примјењивати помоћу средстава, којима земља располаже.

5, Законик ваља да је такав, да свако принуђење при његовој примјени буде залишно, те да нови дијелови који су у њ примљени, не узбуђавају људе, ни да му наређења управо нарушавају, ни да их странпутно изигравају.

6, Законик ваља да је једноликошћу (homogénéité) своје грађе, њезинијем методичнијем распоредом и јасношћу излагања приступачан свијема, колико се више може.

7, Спољашње одношаје не могући и не требајући губити из вида, законик ваља да у исто вријеме пружи прилику Црногорцима, да стеку опћи појам о праву у иностранству; а иностранцима, да имају идеју о особинама црногорскога права.

8, У погледу даљега правног развитка у земљи, законик не треба да спречава, него да служи за наслон и полазну тачку овоме развитку у свијем његовијем гранама и облицима.

Ако је било донекле ласно одредити различите циљеве, који се желе постићи, али не бјеше тако лако наћи средства, како да се постигну. Та средства, по моме мишлењу, ваља да су такођер у потпуном саодношају с укупнијем приликама друштвеног живота земље.

Ви видите већ из тога, да се горепоменућа „расправа”, премда доста пространа, занима само опћијем питањима.

Одмах, ступивши на праг овога посла, чинило ми се да треба прије свега одредити спољашње границе законуку, т. ј. дијелове, од којих ће бити састављен; за тијем оцртати простор, који треба дати овијем различитијем дијеловима и установама које они садрже; означити главне одношаје, који стоје између садржине законика и обичаја; удесити ред и подјелу предмета, и најпослије уочити питања облика, т. ј. језика и стила.

II

Питање о границама чинило ми се тако важно, да сам сматрао за дужност особитом га брижљивошћу са више страна испитати; те по томе оно представља најпространији одјељак у „расправи”, и резултати до којих доходим, много се одмичу од онијех, који се обично сретају у оваким питањима.

Из тога вам вадим овдје главне три тачке:

а, Све групе наређења, што се обично налазе у грађанским новијим законцима, јесу ли међу собом једнолике

у (homogènes) и ваља ли их по томе свијех унијети у наш законик ?

в, Независно од претходнога поставио сам себи и ово питање: нема ли у новијим грађанским законцима, каква група, с којом, ради особите природе њене, ради њене сложности и с тога, што је мало изучавана била, није могуће, особито погледом на мјесне прилике, поступити онако исто, као и с осталијем дијеловима законика, него с којом ваља, да се поступа посве засебно и на други начин?

с, Не треба ли, особито погледом на земаљске прилике, да се унесу у законик, какви дијелови, којих нема у грађанским законцима других земаља?

На прво од овијех питања био сам нагнат, да одрично одговорим, увјерен будући, да право породично, са свијем што је с њим спојено, не саставља једноличну цјелину с главном садржином законика, т. ј. с правом имовинским. А једноликост свијех дијелова законика увјет је *«sine quâ non»* простоте, шљедствено савршенога разумијевања, без чега би њезина примјена пружала несавладљиве сметње, и заједнички и хармонични развитак дијелова законика био би спријечен. И не говорећи о специјализацији, која је најпотребнији увјет свакога напретка, већ би доста било и тијех наведенијех узрока, да оправдају изbacивање свијех разноличнијех елемената. Али, како ме ово мора одмаћи много од законодавне практике других земаља, и од системâ којих се обично придржавају у теорији, сматрао сам за потребно, да оправдам ову своју новину разлoзима, којима се, како барем ја мислим, не може одрицати важност.

«Расправа» почиње испитивањем различитијех елемената, који производе природну разлику међу онијем, што називају: «право породично» и «право имовинско».

За тијем се констатује и доказује опстанак ове разлике у Римљана (*jus commercii*, *jus connubii*) и налазе се њезини трагови, више или мање чисти, у течају средњег вијека; у вријеме препорођаја (*renaissance*), и чак доцније.

У «расправи» се такођер напомиње, како је ту природну разлику међу правом породичнијем и правом имовнијем признала доста, и модерна наука; али, да се предање држи и у теорији и у кодификовању, те, да се продуљује поступати с овијем двијема групама, као и прије. Ту се наводе и доста занимљиви примјери поцрпени из теорије и из кодификаторске пракције, како се и у наше вријеме бјеше предлагало и покушавало поступати са сваком групом посебице и независно. Ту се говори управо и о једној још недовршеној кодификацији, у послу, које бијаша запитан (1878 г.) за савјет, и гдје се може констатовати побједа начела, којег се држим.

По што је на тај начин доказано, да чак модерна наука признаје у теорији двојство међу правом породичнијем и правом имовнијем, и да је ова доктрина имала одјека и у законодавству, заустављам се у «расправи» на једноме питању од највеће важности, у коме се не слажем чак ни с већином онијех, који признају ово двојство. — Питање је у овоме: да ли одређена група да уђе у дио намијењен породици, или у онај — имовини?

Мишљење је, које влада у теорији и законодавној пракси, као што ви то знате, да право нашљедно припада праву имовном; међу тијем, ја мислим, да га треба повратити праву породичном, особито погледом на врло одвојену природу те установе у Словѣна. У осталом ја находим наслона својој тези и у римскоме праву, гдје се види, да је с нашљедством поступано неодвојено од породице, појав, који се находи такођер у више извора римско-византијскога права, чак у списима неколика нова и чувена писца, а особито у новом законодавству ове установе у Срба и Хрвата.

По што је констатована разноликост разнијех дијелова садашњих законика могао бих се сматрати, да сам овлашћен већ само за то, да искључим из законика, који садржава «право имовинско», све дијелове, које сматрам као разноличне. Ипак не знам, би ли ме овај једини факат био одлучио на то, да се одаљим од традиционе системе.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ја сам тада предложио себи једно друго питање, — по реду друго од онијех, које сам горе навео, — са свијем независно од претходнога, т. ј. је ли право породично са свијем што је с њим у свези, — погледом на оригиналну природу својих саставнијех елемената, на неколицину облика ове установе у земљи, на недовољност досадашњијех проучавања овијех различитијех облика и њиховијех узајамнијех одношаја,¹⁾ најпослије погледом и на укупне увјете друштвенога живота овога народа; — је ли згодно, велим, да се ово право уметне у тако опширну систему законских правила, којима се даје, и ако не непомичност, а оно барем особита сталност? Овдје, признајем, моје је устезање малаксало, те сам се одлучио за искључење; то управо и јесу главни узроци, који ме на искључење и нагнаше. Кад је Савињи (Savigny) у првој половини овога вијека тврдио, да наука грађанскога права својега времена није на висини кодификације, сматрам се за овлаштена мислити данас о науци нашега времена онако као он, барем, што се тиче елемената народне породице у Словѣна.²⁾

Ја, ипак, не идем тако далеко, да у начелу одбацам могућност законодавнијех радња у праву породичном; али би требало, да ове радње буду засебне, вршене тако, да би одговарале стручној природи грађе, држећи особито рачуна у најширој мјери, о великој количини моралнијех елемената, којима је ова установа препуњена.

Не могу овдје улазити у излагање доказа, тврђења и упоређења, која се тичу овога питања; то треба читати у горе поменутој «расправи».

Треба ипак да вам речем, да, и ако сматрам за потребно, искључити из законика право породично, мислим опет, да је пријеко потребно увести у њ правила која се тичу имања, у толико, колико она управљају

¹⁾ Види моју брошуру «Иконоштина» породице сеоске у Срба и Хрвата. Париз 1884 год.

Писац.

Ову је брошуру превео с францускога језика на српски г. Аћимовић у Београду 1885 г.

Преводилац.

²⁾ Види поменутоу брошуру «Иконоштина».

везама и одношајима не чланова породице међу се, него породице и њезинијех чланова са спољашњијем свијетом. Уврштење овијех *externa*, нагнало ме је, у осталом, да ту изложим чак неке конституивне елементе породице.

Ову двостручну радњу, т. ј. искључење из законика породичног права и свега што је с њим у свези (изузимајући *externa*), и његово засебно изучавање и законодавно обрађивање, не сматрам само да је од велике важности, него је држим, за *conditio sine qua non* свакога напретка у грађанском законодавству, и то не само црногорском, него још свијех словенских земаља, у којима су се, више или мање, у цијелости сачувале правне народне установе.

Побројивши за тијем главне добре пошљедице, које би потекле од овога изbacивања и за кодификаторски рад и за стручне законе, „расправа” прелази на претресање трећег питања, т. ј. треба ли да се у законик приме, ушљед мјеснијех прилика, какви дијелови, којијех нема у другим законцима? Одговор је потврдан. Дио објашњења постаје, доиста, пријекот потребан. Свак зна, у осталом, да се елементи овакога дијела налазе: у кодификацији Јустинијановој (види н. пр. главу: *de regulis juris, de verborum significatione etc.*); а тога има и у праву римско-византијском; у законима инглеским и сјеверне Америке и т. д. Осим тога, не заборавите, да већина овијех земаља имадијаху у вријеме кодификације своје правне школе, гдје они, који се занимају законима, добијаху стручно образовање; школа, каквијех Црна Гора нема.

Не може се, дакле, казати, да је у нашем законуку излишан дио објашњења, по што је он назначен за земљу, која први пут добија законе систематички уређене. Осим тога, како у овај дио улазе и одређења (*définitions*), сви се други дијелови законика ослобођавају од овијех многобројнијех поучнијех правила, чија је мјешавина са законским наређењима свагда била критикована, али никад избјегавана.

Ако се поред свега избацивања, о коме мало прије говорих, простор законика увеличава, што је за жаљење, — да, доиста, достиже, или превазилази обсег других законика, н. пр. српског, који, и ако је са свијем усвојио обичне границе других грађанских законика, има опет око сто чланака мање; — то долази не само од додавања овога дијела тумачења, него и од тога, што је у законик уврштено неколико новијех предмета, и што су неки други потпуније обрађени.

И тако овај рад кодификације обухваћа: опћа уводна правила и наређења с правилима о радњи (дјејству) законика, а уза њих у доста широком размјеру, она приватнога међународног права; — оно, што називају: «лично право» (*jus personarum*; — *externa* права породичнога, ка којима су додана *externa* старатељства; — право стварно; — обвезе свијех врста извôра (главна од овијех, т. ј. угôвôра, има свој опћи и специјални дио); — најпослије дио објашњења и допуна, који је заједнички свијема одјељцима законика.

На тај је начин врло растегљиви и неодређени назив «грађански законик», који је тако често критикован био, свуда народу непојмљив; али, који би, осим тога, у Црној Гори, ради особитијех узрока, могао довести до забуне; тај назив, велим, биће избјегнут и замијењен овијем другим, који је, по моме мишљењу, тако прост, тако природан: «*Опћи имовински законик*».

III

По што су одређене спољашње границе законуку, требало је метнути границе, тако рећи, унутрашње. У овоме изразу треба разумјети с једне стране различите установе, које обухвата законик; с друге — простор, што је дан свакој од њих.

Од установа, које законик обухвата, у «расправи» се наводе само оне, које се не налазе у обичају, или су тек у зачетку; и оне, које се обично не налазе у дру-

гим законцима. Уз то се дају сумарно и разлози тога уврштења.

Међу онијема, које се не налазе у обичају, и које је ипак ваљало унијети у законик, опазићете: формалности за пријенос својине непокретнијех ствари; послужје; заставу (*hypotèque*); држину (*possession*); одржај (*usucapion*); застару. К другој врсти припадају: право прече куповине међу близицом¹⁾; помеђашке угодбе (што је у неким законцима не-својствено названо: законито послужје); подлог (*l'antichrèse*), и више врста уговора посве земљедјељског карактера.

Што се тиче простора, који у израђивању треба дати свакој од овијех установа у законнику, износи се о томе у „расправи” главне црте, потврђујући примјерима поцрпљенијем из теорије и законодавне праксе, да је немогућно напријед одредити опћа правила о овоме предмету; овај простор у израђивању ваља да је према природи различитијех установа; према потребама, које су их створиле; према злоупотребама, за које се спрема законом лијек и т. д. Шта више, има случајева кад и *rara* и *minima*, и тачке спорне, за које се у опће мисли, да им нема мјеста у законнику, могу принудити кодификатора, да и о њима држи рачуна.

Што се тиче краткоће, коју тако препоручује већина законодавнијех теоретичара, и ако је потпуно усвајам у начелу, изјављујем, да је не могу примити, као искључиво правило. Има случајева, гдје се потанкости и добро схваћено пространије одређивање појединијех установа по природи ствари неминовно изискују, као што се такођер понекад најстроже налаже кодификатору највећа сажетост и и краткоћа. Они, који мисле, да је могуће у напријед одредити границе различитијем предметима једнога законика, нека ми допусте, да им наведем један примјер врло карактеристичан; тај је примјер једна законодавна радња, учињена у обрнутом правцу у двије земље о истоме предмету, да би се дошло до истијех резултата јасноће и одређености. У пруском *Landrecht*-у, глава, у којој се говори о стара-

¹⁾ У Црној Гори изговара се „ближика”.

тељству у 1007 чланака, замијенила се законом од 102 чланка; а у српском грађанском законнику 4-та глава првога дијела, која се је бавила истијем предметима у 25 чланака, била је замијењена другим засебнијем законом са 165 чланака.

IV

Прије него почнем говорити о подјели и излагању садржине у законнику, сматрам за дужност, да кажем неколико ријечи о одношају између закона и обичаја.

Ова посматрања учинила су ми се, да су овдје на своме мјесту, по што се тичу једнога правнога извора, који се поглавито још тиче простора законикова. И доиста, кодификатор, колико му год то умножило труд, напрезање, ако хоће, да постигне горепоменуте циљеве, треба да има увијек на уму сва правила обичаја исто онако, као, кад би та правила била саставни дио његова законика. По томе, већ погледом на улогу, коју је обичај до сада имао у животу прногорског народа, јасно је, да мој рад ваља да уђе у врсту онијех, које неки писци називају „*incorporation*”, чији је главни карактер, да се свагда допуњавају неписанијем правом.

Не може, доиста, бити сумње о томе, да се наређења законика допуњавају правилима обичаја у свијем случајевима, кад их у закону нема; али питање није тако просто, кад се пита, каква је улога обичаја, кад његова правила дођу у сукоб са законом? У овоме, као, у осталом, у свијем питањима конкуренције између закона и обичаја, констатује се велика разлика мишљења и у теорији и законодавној пракси; ну, највећма пада у очи потпуна противорјечност о начину, којим се уочава то питање. Док се чини, да теорија много уступа обичају, међући га понекад изнад закона, дотле би насупрот законодавство хтјело, да забашури правила обичаја преко сваке потребе.

Ова противрјечност између теорије и праксе није од јуче; она се наводи још у изворима римскога права, од куд се није могла уклонити у пркос свему потрошеноу на

то таленту и напрезању, ову упорну противност, чини ми се, ваљало би приписати овоме факту, да природа различитијех извора права и њиховијех узајамнијех одношаја, у свијема њиховијем појавима и њиховијем радњама у опће, није још била, поред свијех многобројнијех радова, проучена на истинском позитивном основу. У већини случајева поступало се више спекулативно и радило на апстракцијама.

И ако је констатовано, да су законодавна средства немоћна, у борби између рђава закона и добра обичаја, спријечити побједу пошљедњег; опет је допуштено запитати се: је ли, у погледу хармоније вабијек потпуне, која ваља да влада међу закоником и обичајем, згодно изречно предвидјети у самоме тексту законика ове случајеве сукоба међу законом и обичајем? Чинило ми се, да ово питање треба пресјећи одричношћу, тијем више, што је у дијелу објашњења непосредно и довољно та потреба намирена. «Расправа» наводи згодне примјере за ово доста занимљиве, показујући нам црногорског судију, који иначе у велико поштује вољу законодавчеву, како он просто примјењује правило обичаја *contra legem*.

Ова се посматрања завршују набрајањем чињеница и разлога, који јасно показују, да случаји сукоба међу обичајем и закоником, захваљујући усвојеној системи кодификације, могу бити крајње ријетки у земљи, којој је законик намијењен.

Ⅶ

Овај одјељак говори о подјели и распоређењу предмета у законнику. Појмљиво је, да се у овој радњи није могло усвојити субјективно гледиште старијех учитеља тако званог «природног права» који, узимајући човјека, као средиште, окружаваху га правима сваке врсте, којима је могао бити субјекат. Требало је, дакле, разумије се, објективно уочити, гомилу законских распоређења онако, каква су, и како раде у животу, и узети за главно правило: разређивати грађу по природном сродству, које имају различите установе међу собом, умјеравајући ипак донекле то правило овијем начелима:

а, постављати предмете, који се ређе налазе у народном животу, последице онијех, који су чешћи, како би они водили другима; те би тако читалац поступао од боље познатог к мање познатоме;

б, учинити, колико је год могуће, да опћенита правила, т. ј. апстрактна дођу последице конкретнијих елемената

На основу овога начела ваљало је садржину законика распоредити у шест дијелова овијем редом:

дио I, Уводна правила и наређења;

« II, Права стварна;

« III, Различите врсте уговора;

« IV, Уговори у опће и други извори дугова;

« V, Имаоници (т. ј. лица, или субјекти права);

« VI, Објашњења, одређења, допуне.

Као што видите, ово разрешење главнијех група грађе удаљује се у неким важнијем тачкама од онога, што се обично налази у другим законцима и учебницима грађанскога права.

Имамо најприје VI-ти дио, којег никако нема у другим законцима, барем, као засебне групе. Осим тога, група «уводна наређења» заузима мјесто, које је дано «дијелу опћем», у учебницима грађанскога права и у неким ријетким законцима. Најпоследице, свратићу особито вашу пажњу на мјесто, које је дано «правнијем субјектима» и «различитијем врстама уговора».

Ништа није лакше оправдати, по моме мишљењу, као новину, која се састоји у замјени «дијела опћег» тако опширног у учебнијем књигама, тако кратким «уводнијем наређењима», која само додирују основна правила предмета. Краткоћом, која је дана овоме дијелу, хтио сам постићи двогуби циљ: упознати, прије свега, читаоца са садржином, увјерен будући, да народни дух исто тако лако схвата крајње опћените идеје (право, закон, правда и т. д.), у колико оне имају свој израз у његову језику, као и идеје најконкретније; — за тијем увести читаоца, колико се скорије може, к самијем наређењима о поједијем предметима, што су у законнику. Потреба ове крат-

коће призната је, као што ви то знате, од авторитетâ таквих, као што је Савињи, који препоручује чак за предавања у факултетима, да «опћи дио» буде кратак и сажет колико се год може. Осим тога, немамо ли примјере од врло познатијех законика, који су са свијем избацили овај дио, те вољели другоће изложити правила, која у опћем дијелу учевнијех књига тако пространо мјесто заузимају.

Што су «лица» (*jus personarum*) метнута у пети дио, то је она тачка, која ће, јамачно, у овоме дијељењу највише пасти у очи; јер се овај факат не наводи ни у једноме законнику. Међу тијем оштра је логика изискивала овај начин поступања, по што су избачени из законика предмети, који се сматрају, да нијесу једне врсте с главнијем садржајем. Овај се поступак, у осталом, оправдава тијем лакше, што се не би могло доћи до толико жељене, толико препоручене краткоће за дио «уводнијех наређења» без овога поремјештаја личнога права.

За друге разлоге, који говоре у прилог увођењу ове новине, упућујем вас на «расправу». Само додајем, да ми је поред свега тога ваљало учинити неку концесију традиционој системи и онијема, који свагда хоће «*ab homine principium*»: метнуо сам у дио уводнијех наређења и непосредно послије правила, која се тичу законâ, нека опћија наређења о субјектима права.

Што се тиче мјеста, које је дано «обвезама», напоменућу да су у већини законика «различите врсте уговорâ» просто увршћене у «обвезе», гдје оне састављају само знатну групу овога важног дијела, и да је ту ова група уврштена свагда послије опћега дијела о обвезама. У мене је насупрот примљен посве други ред, и, што се тиче ове групе, имамо двоструку новину: најприје «различите врсте уговорâ» представљају један посве независан дио; за тијем овај је нови дио метнут не послије, него прије онога о «обвезама» у опће.

Разлогâ за наслон увођењу ове новости има неколико, али је главни неоспорно онај, који потјече од већ наведеног начела: по коме треба да правила опћијега карак-

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А В И Б Л И О Т Е К А

тера, т. ј. одлучна, у колико су народу мање позната, треба да дођу послвије наређења конкретније природе.

Послије распоређења главнијех дијелова, говори се, и то доста опширно, о распореду појединијех уредаба. Полазећи од истога начела, које је служило за основу подјели дијелова, разумије се, да и распоред појединијех уредаба, представља такођер знатнијех разлика с онијем, што обично сретамо у другим законцима и у производима теорије.

За све ове разлике, као и за разлоге на којима су основане, упућујем вас опет на речену «расправу». Само додајем, да предмети дијела објашњења одговарају, што се тиче њихова груписања, појединијем дијеловима законика, што подобро олакшава изискивање.

Овај дио објашњења садржи такођер и допуне неким установама, које су више апстрактне природе, или су ситније и ређе примјене; кад би се оне потпуно уврстиле на обична мјеста, њихове би потанкости одвећ засуле, те чиниле да су нејаснија та мјеста; оне, шта више, не би могле бити, како треба, ни објашњене на тијем мјестима. Тако, н. п. држина, — која представља тешкоћа и за саме стручнике, — заузеће на обичном мјесту само п̄ар основнијех чланака; а остатак ће бити пренесен у дио објашњења; — тако ће даљи назив његов «дио допун̄а» бити посве оправдан.

Овај се одјељак «расправе» завршује исказом разлог̄а, ради којих је законик подијељен само у три врсте поступнијех подјела (раздио, подраздио). Мишљење је моје, да ништа већма не спречава брзо схватање намијењене народу књиге, као превелики број различитијех подјела и потподјела.

На пошљетку, у једној су доста дугој опасци «расправе» разређени сви грађански законци јевропски и американски с погледом на њихово разређење предмет̄а. Додан је исказ тога разређења предмет̄а о сваком законуку, који показује пет, шест различитијех типова (не рачунајући варијанте); разлике, које дају нов доказ истинитости

тога, што је казано на више т. ј. да сви предмети, што се налазе у грађанским законикима, далеко су од тога, да обично буду једнолични.

VI

Ако сам одређењем граница законика, избацивањем из њега неких предмета и уврштењем у њ неких других предмета, хармонијом, коју сам се старао, да поставим међу закоником и обичајем; ако сам, велим, томе одао своју постојану бригу, да учиним, како ће законик бити у најширој мјери народу приступачан, не ћете, надам се, наћи, да је неоправдано, што сам се тако опширно бавио у овој глави своје «расправе» о језику и стилу, увјерен будући, да од овога елемента зависи, мање или више, јасност мојега дјела. Овдје не приопћавам, до само једну или двије тачке.

По што је у «расправи» означена важност овога питања, важност призната од највећих теоретичара кодификације, испитавши њихова мишљења о различитијем тачкама; критикујем их, и износим на видјело своја властита мишљења. Што се тиче облика, старао сам се, да језик буде прост и народан, избјегавајући у истоме, колико се год могло, обрте и ријечи, које су узајмили књижевници из иностранијех језика, или их начинили по духу тијех језика. За стил у законнику, узео сам за главно правило то: да ме народ може добро разумјети; и, кад би год сувишна сажетост морала довести нејасност, ту сам се волио изложити укору, да сам многорјечив. Тако исто, и с једнога другог гледишта, нијесам запињао, да уврстим исто законско правило на више мјеста, кад год је то погледом на разумљивост до потребе било.

Ваља да споменем овдје један факат, који потврђује моју постојану гореспоменуту вјерност начелу, баш и онда, кад је ријеч о питањима, која би се могла сматрати као ситничарска; ја овдје мислим о натписима различитијех одјељака.

У свијема су законцима сви натписи састављени на школски начин, и имају генералисан смисао посве, кратак и апстрактан, што за теоретичаре може бити врло умјесно. У мојем је раду насупрот; ја сам се једнако држао и у овоке већ поменутом правилу, да ваља поступати од конкретнога к апстрактноме, од боље познатог к мање познатоме. По овоме правилу: натпис, н. п. «права стварна», која находимо готово у свијема законцима; ваљало би да буде, по моме мишљењу, измијењен на начин, да у њему дође на прво мјесто елеменат, који није риједак ни непознат, како би се за тијем прешло на опћију идеју. Ја бих то, дакле, уредио на овај начин: *«о влаштину и другим стварнијем правима.»*

У «расправи» се говори за тијем о важном предмету техничких термина. По што је доказана потреба, чак за најпростији законик, одређивања техничких термина, а понекад, шта више, и грађења новијех, ја дијелим сву гомилу термина у различите групе; излажем правила, по којима ваља да се по природи сваке групе у томе поступа, показујући, у осталом, и изузетне случајеве којима се та правила у цјелини својој примијенити не могу. Већ сам прије неколике године био саопћио своје мисли о овоме питању¹⁾; али су у «расправи» у неколико тачака тога предмета учињене доста знатне измјене.²⁾ У осталом технички термини, који се не налазе у народном језику, ваља да се протумаче у «дијелу објашњења, ако то није било учињено на мјесту, гдје се први пут сретају.

VII

У пошљедњем је одјељку «расправе» ријеч о грађи, која би могла служити с једне стране историји кодифи-

¹⁾ Види «О стручном називљу у законима». Спљет 1876 год.

²⁾ Види читање г. Богишића у петроградском универзитету јануара 1887 г. «О техничким терминима у законодавству.» Преводилац је ове расправе превео и то читање, које је прошле године било штампано у «Браничу» и засебно. За тијем је из «Бранича» прештампано у хрватском «Мјесеџнику» у Загребу. Преводилац.

кације (спољашње уређење рада, претходна проучавања у земљи, ред израде, мјесто гдје је вршено, савјетовања, читања основе и т. д. све ствари, које би биле врло интересне и достојне знања са више гледишта); с друге пак стране, излогу разлôгâ и узрôкâ, који се тичу искључно појединијех установа, у колико би то потребно било.

На пошљетку «расправа» се завршује захвалом: владама; њиховијем органима и свијема онијем, који су, ма чиме, олакшали кодификатору извршење његова задатка.

Ђ. Ђогишић

МАЛОЛЕТНИК — ТРГОВАЦ

или

ТУМАЧЕЊЕ §§ 2 И 4 ТРГ. ЗАКОНИКА

од

Ђ. Б. Несторовића

Малолетници се сматрају на основу одредаба грађанског законика као незрели, те неспособни на основу тога за актове грађанског живота ¹⁾, они не могу важећи ступати ни у трговачке одношаје: не могу, дакле, ни *трговину водити*.²⁾

Али ипак, од овог општег правила морало се у особитим случајевима одступити. Први корак на томе путу учинио је грађански законик дозвољавајући, да се у изузетним приликама пунолетност може задобити и пре за-

¹⁾ Види: §§ 39, 126 и 533 грађ. законика у вези са чл. 11 закона о старатељству и §§ 59 и 77 грађ. суд. поступка. — Изузетно су, по последњој тачки § 533 гр. зак., способни за *лукративна прибављања*.

²⁾ § 2 тргов. законика.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

коном одређеног времена.¹⁾ Трговачки законик, опет, ову је одредбу само попунио доневши специјалне опредељаје и поставивши извесне услове, од чијег ће испуњења зависити важност трговачких послова дотичног малолетника. Јер, с једне стране, важни узроци и особити случајеви довољно су показали, да се, иначе веома умесна и корисна наређења односно ограничености малолетникове, често обрћу баш на штету његову, што овако везаних руку многи малолетник губи средства, да се може користити каквим zgodним случајем, или се тиме принуђава да напусти свој легитимни интерес. Примера ради да напоменемо колику штету така ограничења могу нанети н. пр. каком малолетном наследнику, који не би могао наставити радњу свог оца, при свем том што је он, под његовим руковођењем, већ добио довољно знања из трговачких послова и ма да му предстоји сјајан изглед на рад, имајући стару и чувену фирму, сигурне и многобројне муштерије свога оца. Тако исто овако везаних руку, малолетник не би могао ни у најзгоднијем случају примити на себе радњу своје жене или баш и стећи положај, који би му ваљао за предстојећу корисну женидбу!

Очевидно је, дакле, да од општег горњег правила о неспособности малолетника, ваља у извесним случајевима одступити, изузетке одобрити и законом их утврдити.

С друге стране, опет, широко поље рада малолетног трговца, многоструки и преплетени односи трговачког света, за које се захтева добро познавање трговине и људи, изазивају неопходну потребу да признавање трговачке способности малолетнику буде условљено извесним законским опредељајима, како оно не би било узрок пропасти малолетниковој и како се без икаква јемства не би гурнуо у вирвар светских послова какав неискусни младић, где би

¹⁾ Види: § 152 грађ. законика. Ту се између осталог каже: «за важне узроке опредељује се . . . кад би занат или трговину уредно водило.»

Још у римском добу дозвољавано је да се пунолетност може изузетно задобити пре 25 год., а на основу владаочеве концесије. То је т. зв. *venia aetatis* у рим. праву.

могао постати жртва своје наклоности, туђих интереса или интрига! И ето тој потреби је са свим zgodно одговорио § 2 трговачког законика у коме се казују :

а., Услови, који су потребни да би малолетник могао постати трговац.

§ 2 — По правилу могу трговати само пунолетни, т. ј. који су навршили 21 годину. Мушка или женска лица, која нису пунолетна а имају 17 година пуно, могу такође трговину водити, но са допуштењем оца, ако немају оца или је прејатствозан, са допуштењем тугора а у оба случаја са одобрењем надлежног суда.¹⁾

Као што се види, да би малолетник могао радити трговачке послове, нужно је да постоје ова четири законска услова: 1-о да има 17 година пуно; 2-о одобрење извесних лица и 3-е у сваком случају одобрење надлежног суда. — Уз ова три законска захтева из §-а 2 трг. зак. долази и

¹⁾ Ради сравњења колико је цитирани § нашег законика изостао од одговарај. одредаба модерних законика европских, и ради угледа за измену или допуну тога §-а, наводимо члан 4 белгијског трг. законика од 1872 који у преводу гласи :

«Сваки еманциповани малолетник једног или другог пола, по навршетку осамнаесте године, који би се хтео користити правом (faculté), који му даје § 487 грађ. законика, да може трговати, не може ступати у трговачке послове, нити ће се сматрати као пунолетан у погледу обвеза њиме закључених у трговачким пословима све дотле, док : 1-о није претходно овлашћен од оца или матере у случају смрти или суманутости или осуства очевог или ако нема оца или матере, ако је на то овлашћен одлуком породичног савета уз потврду грађанског суда и 2-о док акт овлашћења није у верном препису предат у месецу његовог издања, трговачком суду оног места где малолетник хоће да утврди свој домицил, или у недостатку трговачког суда, грађанском суду, како би ту био преписан (pour у être transcrit) у регистар који се води у тој цели.

«Тај регистар има у додатку азбучну таблицу. Свакоме је дозвољено исти регистар бесплатно разгледати.

«Овлашћење оца или матере даје се пред примирителним судијом (juge de paix) или пред нотаром (јавни званичник овлашћен да сачињава и чува све правне исправе. Прев.), или пред чиновником трговачког суда; примирителни судија или нотар, који би примио таку изјаву, послаће је у верном препису, оног месеца у коме је издана, трговачком суду, иначе ће бити кажњен онако, како прописује члан 13 овог законика.

4-о публикација тих одобрења, законски захтев из §-а 5 истог законика (последњи став.).

Ми ћемо овде редом потражити разлоге, који су руководили законодавца да постави ове услове. Дакле:

1-о *Старост од пуних седамнаест година.* — Казали смо већ који су разлози могли навести законодавца да ускори пунолество, али на овом месту натура нам се једно друго са свим умесно питање: зашто је законодавац изабрао баш навршетак седамнаесте године а не н. пр. деветнаесте или друге које године? Без сумње, важни разлози морали су се истаћи да би законодавца склонили на решење овог питања у овом или оном смислу. И заиста, дискусија, поведена у францеском државном савету, коме је била поверена израда трговачког законика, поводом претреса ове ствари, даје нам најочитијега доказа о томе. Зато, не имајући никаквих извора из којих би могли поцрпети побуде, које су руководиле нашег законодавца да донесе оваку одредбу, нека нам не буде замерено, што ћемо се за часак обратити припремним радовима Наполеонових Трибонијана, не би ли што боље расветлили изнесени законски захтев. И заиста ту¹⁾ налазимо да је секцији истог савета, која је предложила да се призна способност за вођење трговачких послова малолетнику од пуних осамнаест година, стављена подобна примедба: «Је ли паметно, је ли то корисно по друштво да се у тако нежном добу сваки грађанин може одати трговини²⁾ која за собом повлачи тако тешке последице? Како се може признати тако значајна способност у добу, кад је малолетник сваки час готов да постане жртва својих страсти или туђих интереса? Па зато, говорили су неки чланови савета, потребно је да се остане при оном, што је о томе наређено у старом праву, а то је: да се малолетнику призна способност за тргова-

¹⁾ Види: La législation civile, commerciale et criminelle, Séance du 4 novembre 1806. — Loqué, L'Esprit de Code de Commerce, II édition, t. I, Mineur.

²⁾ M. Bigot — Préameneu нав. место.

чке послове тек у двадесетој години. Најзад тако убрзаним признавањем способности, наводили су даље, ишло би се на уштрб самом малолетнику, што кратковременим радом у својој струци не би могао стећи довољно искуства, а то је без сумње неопходно потребно сваком трговцу.¹⁾

Посматрајући ове замерке, које су учињене предлогу поменуте секције, истичу нам се много јачи разлози у одбрану што ранијег признања трговачке способности малолетнику, и ми ћемо их формулисати у следећим тачкама:

а, Ако би се признала така способност тек у двадесетој години, онда настаје питање: како би се помирила ова еманципација са одредбама грађанског законика, који дозвољава оцу да може своју децу по навршетку седамнаесте године огласити за пунолетног? (види § 152 грађ. законика).

б, Што ће се једном годином ускорити трговачка способност малолетнику, тиме ће му се врло мало помоћи, нарочито што у опште «има многих лица, којима не би било толико корисно, што би по пуном праву отпочели трговачку радњу после двадесете године, као што би им користило, ако би је могли отпочети раније, само ако им породица мисли да су за такве послове способни.»²⁾ Дакле, ако се само у начелу усвоји да је ускорење пунолетства корисно по савесног малолетника, онда се ваља чувати сваког стављања препрека томе ускорењу.³⁾

в, Легитимни интерес малолетников врло често захтева да се он ода трговини много раније од двадесете године. Јер «зашто, умесно вели секција државног савета, не би могао господар или мајстор каког малолетника, код кога би нашли довољно моралности и талента, наградити његову ревност узевши га као ортака у радњу, само зато што он није навршио двадесету годину?» и најзад

¹⁾ Loccè, цитирано дело. стр. 6, 7 и 8.

²⁾ M. Béranger у протоколу од 4 Новембра 1806; види: *Législation civ. com et crim. de la France.* — Zocré.

³⁾ Bérliet на истом месту.

г. Ни у колико не може постојати зебња, да ће се ранијим признањем способности нанети штета самом малолетнику, јер они који се одају ситничарској трговини, ретко проводе своју младост у школи, него обично још зарана ступају у трговину. А после, свакоме оглашавању способности за ступање у оваке послове претходи одобрење било то родитеља или остале родбине малолетникове, те ће ови својом интервенцијом увек бити у стању да уклоне сваку опасност ако би се појавила.¹⁾

Ето ти су разлози навели францеског законодавца да призна малолетнику способност за ступање у трговачке односе с навршетком његове осамнаесте године²⁾ а српског да усвоји седамнаесту годину као време, кад се та способност најраније може признати.³⁾

Овлашћење, које би било дато пре тога доба, не само да не би имало никакве правне вредности у времену кад је постало, него без икаквих последица и онда кад малолетник дође у те године. Јер, збиља, кад му није призната правна важност у моменту постанка његовог, од куда се може рећи да је оно у току времена ту вредност задобило? Шта више, околности, које су постојале у оном времену кад је дато то овлашћење, могу сад непостојати, а и расположење дотичних лица, која су раније признала трговачку способност малолетнику, могло је се у току времена изменити. Најзад и трећа лица, знајући да је превремено овлашћење оглашено за ништавно, видећи га сад објављеног не би морала о њему водити рачуна, нити му признати легалну вредност.

2-о *Одобрење извесних лица*. — Закон на првом месту одобрава оцу да може своме малолетномом сину признати

¹⁾ Разлози: M. M. Béranger et Regnaud de Saint-Jean — d'Angely у протоколу од 4 Нов. 1806. — Zoéré.

²⁾ Tout mineur émancipé de l'un ou l'autre sexe, âgé de dix-huit ans accomplis... art. 2 фр. трг. зак.

³⁾ По бовнијском трг. зак. art. 2 No. 6 и Коста-Риканском art. 4 св. II стр. 176 изискује се да малолетник има најмање 20 год. — Види: Oskar Borchardt, Die geltenden Handelsgesetze des Erdballs. Gesammelt und in das Deutsche übertragen, von — 1884—1888.

способност за вођење трговачких послова и дати му за то одобрење. Ако отац не може то учинити, његово место заступа мати а у крајњем случају то се даје стараоцу.¹⁾ И заиста, нико није надлежнији у овим питањима од поменутих лица, која су по самој природи свога положаја најбоље позната са приликама у којима се малолетник налази, као и са његовом способношћу. Сем тога за сигурност малолетникову нико не може боље јемствовати до његова родбина, јер ако би сродници и били небрижљиви односно интереса малолетникових, они би морали водити рачуна о својим личним интересима, а бојазан да се пропаст њихових сродника не косне и њих, нагониће их да бодрим оком прате и послове овлашћеног малолетника.

Закон је са свим јасан односно тога, на кога прелази право таког овлашћења у случају ако је отац умр'о, или ако је оглашен за неспособног, или ако је на осуству а зна се место његовог пребивања. — *Али шта ће бити ако стоји само претпоставка о његовом осуству?* (види § 49 грађан. законика). Сматрамо да и у том случају сама мати може да даде тако овлашћење малолетном детету, јер по §§ 115 и 120 грађанског законика, мати има у себи потпуно очинско право, које јој истина моћнија очева власт (в. § 109 грађан. зак.) одузима, кад је овај ту, али које се појављује у пуној снази својој, чим отац није ту или није у стању да изјави своју вољу (аналогича из § 119 грађан. законика)²⁾.

Quid juris ако су отац или мати лишени законског старатељства? У теорији трговачког права постоји опште мишљење: да ће они опет зато моћи да даду тако овлашћење, што је то акт родитељске власти, која наравно

¹⁾ § 2 тргов. зак. у вези са чл. 112 закона о старатељству.

²⁾ P. Namur. — Le Code de Commerce Belge, révisé, interprété par les travaux préparatoires des lois nouvelles, par la comparaison avec la jurisprudence. У истом смислу вели: «Довољно је да је егзистенција очева постала неизвесном. Мотив је тај, што у случају претпоставке о осуству очевом, вршење његове власти прелази на матер. Нав. дело св. I. стр. 75. — A. Voistel, Précis de Droit Com. No. 80.

Увек остаје оцу, односно мајци, а не може прећи на старца код живог родитеља.¹⁾

3-е *Одобрење судско*. — § 2 трг. законика и § 152 грађ. зак. јасно казују да је за овлашћење малолетниково потребна у сваком случају саизвола надлежног суда, па било да је он то одобрење добио од оца, мајке или тудора. Суд се овде јавља као последњи степен где се има испитати способност малолетникова, и добије ли овај како особиту сумњу, то он не мора одобрити то овлашћење.²⁾ Само што у законнику није ништа речено, да ли је за тај посао надлежан трговачки или грађански суд. Ну, по ономе што малолетник за време ослобађања није још трговац, будући није испунио одредбу § 1 тргов. законика, даље што се задобијање способности за трговачке послове не може подвести ни под коју тачку § 17 устројства тргов. суда, и најзад, што се сви данашњи законици у томе смислу изражавају³⁾ — велимо да је за оцену оваких овлашћења надлежан грађански суд.

Да ли суд може да допуни саизволење очево или тудорско, т. ј. може ли суд противно њиховој вољи дати малолетнику одобрење да може трговати? Без сумње не. Закон је изречно напоменуо да малолетници морају претходно од њих добити саизволу оваког рода, а то је морао чинити по одредбама §§ 115, 117 и 533 грађан. закона, односно по чл. 112 закона о старатељству. Једино би се тудорово одобрење могло обићи у случају чл. 113 овог закона, или ако би се тудор са свога звања свргнуо, као што згодно примећује г. Вељковић.

Главна целъ § 2 тргов. зак. јесте она, која се нарочито огледа у првој половини § 4 истог зак., а то је да се малолетном трговцу даде способност како би се могао важећи обвезивати без нарочите дозволе свог оца или ста-

¹⁾ Lyon-Caen et Renault, Précis de Droit Commercial, t. I, p. 81 нога 1. — Voistel, нав. дело стр. 59. Даље, Paris, Dalloz и Alauzet

²⁾ Овако мисли и г. Ст. Вељковић у своме: Објашњењу трговачког законика, стр. 51.

³⁾ Види: чл. 9 Италијанског трг. законика, од 1882 год. — члан 4 белгијског трг. зак. од 1872 и чл. 2 франц. трг. зак.

ратеља. Та његова способност може бити шира или ужа али се у главном своди на способност односно послова, који се тичу његове трговине.¹⁾ Према томе куповина какве непокретности или давање јемства на какав грађански дуг, долазили би под одредбе грађанског законика,²⁾ што такви послови нису трговачки и не могу се подвести ни под коју тачку § 17 устројства трговачког суда.

Ну, то се овлашћење може односити на трговање у опште или само на извесне трговачке послове. Генерално овлашћење за све трговачке послове у опште оправдава се у толико, што је немогуће прецизовати род трговине, којој се може малолетник одати, а после у данашњем времену трговачки се послови укрштају, један из другог истичу и везују тако, да је та веза често на непредвиђени али опет зато на неопходни начин постала, да би у извесним случајевима не само малолетник него и трећа лица осетила, ако би трговачка способност његова била строго ограничена.

Али се не може ни сродницима који имају потпуну власт да даду или не даду овлашћење, које им се тражи, оспорити право да при акту овлашћења ставе извесна ограничења, која мисле да ће бити подесна и потребна, па следствено да је ограниче на извесне трговачке гране задржавајући право да одређују по потреби, да ли послови, које доцније буде предузимао малолетник, долазе у врсту трговине за коју је добио овлашћење.³⁾

Остављајући ово питање у намери да се на њ у току ове расправе понова вратимо, запитајмо се: да ли

¹⁾ Locré, L'esprit de code de commerce, t. I, p. 13. — Lyon-Caen et Renault, Précis de Droit Com. t. I. No. 164. — Boistel, Précis, p.

²⁾ Bravard — Veyrières, Manuel de Droit Com. 5-ème édition 1855 стр. 17 и след. — Н. F. Rivière, Répétitions écrites sur le code de commerce (1860), вели: «Ainsi l'achat qu'il ferait d'une maison, même destinée à être le siège de son commerce ou de tout autre immeuble, serait soumis aux règles du droit commun, par ce que l'acte ne serait pas commercial.» Стр. 23.

³⁾ Ово право сродницима признају сви писци. P. Namur op. cit. art. 7 вели: „faculté qui leur appartient de l'aveu de tous les auteurs.“

се у признању малолетникове способности састоји и овлашћење да он може ступати у ортаклук с другим којим лицем или ће морати да ради трговачке послове сам? Без сумње, најбоље би било ако би то било формално предвиђено у акту овлашћења, али се врло често дешава да тако што неће бити предвиђено. Па онда како да се поступи? Као што се види питање је веома деликатно, па зато му је и решење спорно, јер у колико се с једне стране може рећи да ће неискусни младић у друштву с каквим опробаним трговцем сигурније поћи путем напретка, у толико с друге стране није искључен случај, да малолетни трговац не падне у замке туђих интереса или да постане жртва своје лакомислености. Али ма колико да је ово питање важно, мора се признати да је још озбиљније питање: *може ли малолетник добити правоважно овлашћење од лица* (н. пр. од оца) *с којим мисли да се удружи?* Наравно, ово питање имаће само онда места, ако малолетник има свога одвојеног — личног — имања.

У том погледу постоје у науци два система.

По првом систему малолетник **не може** добити тако овлашћење од оца, ако мисли да се с њиме удружи, на основу колико паметног толико и праведног начела: *neto auctor esse potest in rem suam*. Отац је и сувише заинтересован, па би могао да се удружи са сином само да би дошао до његових капитала,¹⁾ а после, ослобођењем се малолетник извлачи испод турске власти свог оца, те на тај начин престаје очево право заступања свог детета како се међу њима породе супротни интереси чему би се оваким ослобођењем врло мало припомогло. Зато у таком случају овлашћење ваља да потиче од остале родбине а не од оца.²⁾

¹⁾ Пресуда Суда у Douai (Франц.) од 16 Августа 1869 год. констатује злоупотребу овог права од стране једне мајке, која је дала својој кћери овлашћење за вођење трговине само за то, да би је учинила солидарним обвезником својих дугова.

²⁾ У свом смислу Lyon-Caen et Renault, Précis, t. I, p. 85. — Ruben de Couder, Dictionnaire t. V. v^o Mineur, p. 470. — Boistel, op. cit. No. 80.

По другом систему **може**. Овлашћењем се признаје малолетнику способност за трговање, а последица тога је та, да се зарад постигнућа постављене цели може удруживати с другим лицима па наравно и са својим оцем. Син, једном ослобођен потчињености, ступаће у одношаје са својим оцем са свим слободно, нити се ваља бојати каквих рђавих намера од родитељске стране, што закон у осталом има највећег поверења у оцу. Најзад ако би се у изузетном случају и показале нечисте намере односно тога овлашћивања малолетниковог може им се доскочити.¹⁾

Да ли малолетник који је овлашћен за вођење трговине, може ступати у трговачка друштва?

Решење овог питања не може бити апсолутно, што зависи од многих околности, које се морају оставити суцкој оцени. Најбоље је и овде у сваком посебном случају извидети, да ли је намера странака била та, да се малолетнику призна општа способност или способност само за извесне послове. И тако у сумњи никад се неће малолетнику признати способност за ступање у јавни ортаклук што чланови таког ортаклука одговарају један за све а сви за једнога целим својим имањем, а то би могло проузроковати пропаст малолетникову. На против може се замислити да малолетник има овлашћења за држање акција каквог „безименог“ или „мешовитог“ друштва или баш и ступати у ортаклук за „почесне спекулације,” што се друштва ове последње врсте склапају за неколико обртаја како радње и зависе од погодаба дотичних саучесника, те не могу учинити положај малолетников онако несигурним као што је то случај код јавних ортаклука.

4. *Публикација овлашћења.* „У другом ставу § 2 именовани имају објавити и одобрење судско, које су за трговање добили” (§ 5 последњи став). Ова одредба од

¹⁾ P. Namur, у делу Le Code de Com. Belge, бранени овај систем вели: „or les cas de fraudefont toujours exception aux principes généraux.” — Boistel, op. cit. No. 80.

У особите је користи за малолетног трговца, што се на тај начин ослобођава потребе да при сваком послу с трећим лицима подноси акт о своме овлашћењу да може ступати у трговачке односе, те је тако уклоњено свако одлагање, које би се иначе морало дешавати.

б. Спссобност малолетног трговца

I

За трговачке послове

Неиспуђење свију изложених формалности односно стицања способности за вођење трговине вуче за собом последицу ту, што су сви они послови, који су закључени без ма и једнога од наведених услова правно неважни, и ако би их иначе, гледећи на њихову особину, малолетник могао закључивати.¹⁾ Шта више, та неважност законска је последица и друкчије не може бити, што у том случају малолетник долази под одредбу § 533 грађ. зак. Па ипак, по изузетку наведеног §-а, ако би он и са тако непотпуно признатом способношћу закључио какав посао, овај би био само релативно неважан, т. ј. неиспуђење свију формалности односно задобијања тргов. способности, иде само у корист малолетнику, а никако се тиме не могу користити и трећа лица према њему. Он је, дакле, ослањајући се на наведени § грађ. законика једини власан или да поништи уговор који је закључио, или да му призна све последице, које из њега буду произишле.

Али ипак изложени принцип не би требало увек тако примењивати, што би се тиме повредили основи правичности. И заиста, зар би било правично и целисходно, ако би неослобођени малолетник уговорио неколико трговачких послова, од којих би му неки били корисни а други

¹⁾ Treibt dagegen der Minderjährige, ohne den gesetzlichen Voraussetzungen genügt zu haben, und namentlich ohne Zustimmung seines Gewalthabers, ein Handelsgewerbe, oder schliesst er solchergestalt einzelne Handelsgeschäfte, so neigt sich die Ansicht des Handels auch hier zur Versagung der restitutio in integrum. — Das Deutsche Handelsrecht von Dr. Wilhelm Endemann. стр. 120 § 24.

штетни, па би му се дозволило да може тражити извршење првих а уништење других?! Не, његов карактер не сме бити раздељив; т. ј. малолетник може бити или само способан или само неспособан, па зато се његови послови могу или сви скупа одржати или уништити.¹⁾ Наравно, овај принцип може имати примене само у области материјалних обвеза малолетникових, чије овлашћење за самостално трговање није учињено у потпуној законској форми, а никако и у случајевима ако је такав малолетник хтео себи да прибави како звање или дужност, коју може само пунолетни вршити, јер ако је малолетни изабран за старатеља²⁾ или члана породичног савета³⁾, несумњиво је да му ту особину може свако оспорити. Исто тако ако би он хтео да постане трговац и неиспунивши нужне формалности, свако му то својство може оспорити, што се оно, будући је из области јавног поретка, не може задобити вољом уговорачких странака. Јер исто онако као што се он не би могао сматрати за трговца, ако би баш и испунио све формалности из §-а 2 трг. зак. само зато, што није испунио и услов из §-а 1 истог законика, т. ј. ако му трговање не би било обично занимање; исто тако не би он могао бити трговац ни у ком погледу док не би испунио све формалности из поменутог §-а 2.

Резиме досадањег говора своди се на ово: Обвезе малолетника, који није у законој форми овлашћен да може трговати, немају трговачки карактер, па зато такав малолетник не може:

- 1-во Пасти под стечај;
- 2-го Бити оглашен за лажног банкрота (§ 131 стец. пост.) и
- 3-ће Суђен од стране трговачког суда, т. ј. трговачки суд није надлежан за његове спорове.⁴⁾

¹⁾ Види о овоме: А. Boistel, op. cit. p. 63. — Ruben de Couder, Dictionnaire t. V. v. Mineur, No. 475. — Pardessus.

²⁾ Члан 21 закона о старатељству гласи: «Не могу бити старатељи ни спољни старатељи: 2, лица која нису навршила 25 година.»

³⁾ Члан 102 зак. о старатељству гласи: «У породични савет могу се узети само они, који могу бити старатељи.»

⁴⁾ А Boistel, op. cit. p. 62. — Lyon Caen et Renault, op. cit. t. I. p. 88. — Dictionnaire de Couder, p. 476.

Указали смо већ на једном месту да се сва способност малолетникова своди на способност за вођење трговачких послова. Према томе закључење таквих послова не може се уништити вољом малолетниковом. На против, куповина какве куће, која би рецимо баш била одређена за смештај радње малолетног трговца, или јемство његово за какав грађански дуг или учињени уговор или поравњење, које се не би односило на његову радњу, дошли би под одредбе грађан. законика (2), што се такви послови не би могли подвести ни под коју тачку § 17 устројства трговачког суда и малолетник би их се могао одрећи је ли само у изгледу, да ће његов интерес бити повређен. Свакојако, дакле, сазнање да се овај или онај посао, који је закључио малолетник, односи на његову трговину или не, од велике је важности, јер као што рекосмо његова способност није иста у свима случајевима а и законски су опредељаји различни. Али баш у томе разликовању његових послова и лежи сва тешкоћа! Истина, врло је често карактер посла по све јасан и у решењу горњег питања нема никакве тешкоће, као што је случај код двостраних уговора, али увек није тако. Узмимо н. пр. зајам какав о коме се не зна у којој је цељи учињен. И сад настаје питање хоће ли се у сумњи тај малолетников посао сматрати за трговачки или грађански? У трговачком праву тако исто питање постоји односно трговаца у опште, а тако је питање непосредна последица § 17 т. 1 и 2 устројства тргов. суда, али ипак то питање нема толике важности за лица с потпуном и грађанском и тргов. способношћу, јер у таком случају обвеза остаје увек пуноважна па односила се на трговачки посао или не. Са свим је другог значаја решење овог питања кад се тиче малолетног трговца, што је с њиме у свези и важност или неважност закљученог посла, и онда се наравно истиче потреба да се докаже или да је малолетник био способан да закључи дотични уговор или да није имао те способности. Само што се ни у закону не налази никакав пропис о томе на кога ће пасти то доказивање; нити пак о истом питању

наилазимо на сугласност код писаца трговачког права, те да би могли изнети један општи принцип. Једино, дакле, што нам остаје, то је : да приберемо разногласна научна мишљења о овом питању у системе, па по том да бацимо један критички поглед на њих.

Дакле на кога пада *onus probandi* кад узрок обвези није показан у исправи?

Први систем. — Малолетнику је дужност доказивати да се њиме закључени уговор или поравњење не тиче његове трговине. Ако се одобри претпоставка да су обвезе једног малолетника, овлашћеног да може трговину водити, учињене ради те трговине, онда у случају ако се породи сумња о карактеру дотичне обвезе, т. ј. ако малолетник, стављајући се под заштиту законску, наведе да иста није учињена у корист његове трговине, — онда он што каже ваља и да докаже.¹⁾

Други систем. — Повериоцу је дужност докизивати да је исправа издата у корист трговине малолетног трговца. Малолетник је у принципу неспособан, а његова способност за вођење трговачких послова само је једна фикција, или, боље рећи, један изузетак од општег правила. Али *exceptiones sunt strictissimae interpretationis*, па зато у сумњи ваља увек прећи преко фикција и држати се општег правила²⁾, те следствено такав малолетников посао сматрати као да се не односи на његову трговину све дотле док се противно не докаже. Па на кога ће пасти терет доказивања? Без сумње на повериоца, који је ваљао бити обазривији при закључивању обвеза с једним малолетником.³⁾

Ми не можемо да одобримо последњи систем. Закон је ставио малолетног трговца на висину његовог положаја

1) У овом смислу: *Lyon Caen et Renault Précis de Droit Com. t. I. No. 171. — Demangeat sur Bravard Traité de Droit Com. p. 8, et suiv. — Auguste Laurin, Cours élémentaire de Droit Com. p. 548. — Даље, Molinier, Duranton, Tonillier, Valette, Marcadé.*

2) «У сумњи ваља сингуларна права и привилегије тако тумачити, како ће она што мање одступати од општег права». *Гл. Гершиџ систем рим. права књ. I. стр. 47.*

3) У овом смислу: *Bravard Veyrières, Manuel de Droit Com. p. 17. — Rivière Répétitions écrites, p. 34. — Boistel, Précis, No. 87. — Даље, Bédarride, Pardessus, Alauzet и Massé.*

У давши му §-ом 4 сва трговачка права, што је претпостављао да он има довољно способности и свесности за тај положај. И сад, је ли логично, је ли целисходно претпоставити на супрот мисли законодавчевој да малолетник у даном случају није могао појмити природу своје обвезе, нити да је био довољно упознат са обимом датог му овлашћења? Јер, ако би узели да је доиста тако, онда опет зато, шта би га могло извинити? Он је проглашен за трговца и добио овлашћење да може радити све оно што се односи на његову трговину, па зато за њега не могу важити никакви други услови, до они, који вреде за сваког трговца, т. ј. сви они послови које он буде закључио имају се у сумњи сматрати као да се односи на његову трговину. И заиста, може ли зајмодавац мислити да ће зајам бити употребљен на друго што а не на оно што показује само занимање зајмопримчево, а ако би се једном одобрило да зајмодавац треба у случају спора да покаже намеру у којој је малолетник зајам учинио, онда је са свим логично да би му ваљало ставити у дужност да се он стара и о извршењу те намере. Али лако је појмити да је овако што по све немогуће, што поверилац и код све своје заузимљивости не би могао склонити малолетног трговца на испуњење датог обећања! На против тиме би био савршено убијен кредит малолетног трговца и онемогућен сваки трговачки одношај с њиме.¹⁾

Све, дакле, па и сам текст²⁾ т. 2 §-а 17 устројства тргов. суда, где се вели: *«ако се докаже да уговор или поравнање није због трговине учињено,»* очигледно показује да у споровима оваке врсте терет доказивања ваља да падне на малолетног трговца, а не на повериоца; јер, нема сумње, нико неће тражити од овога последњег да он, противно својим интересима, доказује како малолетник није закључио обвезу у корист своје трговине.

Ово доказивање малолетник ће учинити свима правним средствима, па и самим простим претпоставкама, које

¹⁾ Lyon-Caen et Renault, Précis de Droit Com. t. I. p. 86.

²⁾ У аналогiji.

се остављају оцени судија. Тако н. пр. ако је позајмљена сума прекомерно велика у погледу на потребе малолетникове трговине, та околност може послужити као доказ да зајам није учињен у цели трговине, или бар делом да није употребљен у корист ове. ¹⁾

II

З а г р а ђ а н с к е п о с л о в е

§ 4. Лица у § 2 (и 3) означена, могу се пуноважно обвезати па следствено и сва непокретна добра заложити и отуђити.

Малолетни трговац да би стекао кредита, који му је потребан за развој његове трговине, може се пуноважно обвезивати и за обезбеду учињених обвеза оптерећивати своја добра, т. ј. дати их у залогу својим повериоцима. Међу тим нигде се у нашем трговачком законнику, па ни у грађанском, не спомиње, под каквим се условима то може учинити. Па не само то, него закон дозвољава да лица, која су навршила 17 година и која су по законским прописима стекла право «трговину водити» могу своја добра и отуђити.

Међутим, на основу веома неограниченог израза у § 2 «трговину водити» могло би се мислити да се горња овлашћења не односе само на послове оне радње, коју малолетник води. У прилог таком тумачењу навешћемо г. Вељковића, који баш у горњем смислу вели: «то се овлашћење не ограничава само на праве трговачке послове; оно се још више распростире, тако, да се може везати сваки било какав уговор ма и не био ни у каквој вези с трговачком радњом. — Малолетник, дакле, тиме што је своју трговину отворио, добија право да са целим својим имањем слободно располаже.» ²⁾

¹⁾ P. Natier, Le Code de Commerce Belge, t. I. в. тумачење art. 7.

²⁾ Dr. Стојан Вељковић цит. дело, стр. 60.

Малолетник, дакле, само на основу тога, што је отворио своју радњу, задобија права да се може — претпостављајући у њему спекулативни дух — упуштати у најразноврсније друге послове, везивати уговоре, ступати у обвезе, оптерећивати своју очевину и у случају потребе распродати је не тражећи за то ничије одобрење!

Ну ми, разматрајући одредбе, које у оригиналу нашег трговачког законика регулишу ово питање и доводећи у везу поменути § 4 тргов. зак. са одговарајућим параграфима нашег грађанског законика, дошли смо до убеђења: да се свака обвеза малолетног трговца мора тицати трговине, коју води и да сваки расположај имањем мора претходно претрпети неке формалности. И заиста, ако се израз «трговину водити» сравни са изразом «faire commerce» из члана 2 Code de Com., онда ће се на мах видети, да је први веран превод другог, као што је и сав наш § 2 трг. законика превод дотичног члана францеског законика. Шта више ни сам § 4 нашег трговачког законика, по својим одредбама не разликује се у многоме од art. 6 франц. Code de Com., односно од art. 7 белгијског тргов. законика; па ипак зато по теорији и једне и друге од поменутих земаља ово питање није ни мало спорно, већ је у опште признато, да се малолетникове обвезе могу односити само на његову трговину.¹⁾ Али то је отуда, што се у грађанским законцима ових земаља посебице регулише ово питање, тако, да је се у трговачком законуку ваљало само позвати на дотичне одредбе грађанског законика.²⁾ Међутим у нашем грађанском законуку није предвиђен тај случај, а трговачки, и ако доцније, ту празнину није попунио. Остаје нам, дакле, радо признајемо, тежак посао да разлоге за своје мишљење црпемо из саме замисли, која је руководила законодавца при стварању овог статуса.

¹⁾ А. Boistel, нав. дело, стр. 64, вели: La capacité doit ainsi être limitée au commerce qu'il exerce en fait, lors même qu'il aurait en une autorisation générale.»

²⁾ Art. 487 Code civile, гласи: «..... pour les faits relatifs à ce commerce», и art. 1308, који вели: «..... à raison de son commerce.»

Раније смо казали да су малолетници у начелу неспособни, а тек *по изузетку* може се овом или оном признати трговачка способност. Свакојако законодавац је имао на уму једино интерес малолетников, па зато је и одступио од општег правила.

Утврдивши ово, ваља нам се вратити на израз «трговина,» који је у тексту §-а 2 употребљен и споразумети се шта се под тим изразом може разумети. Да ли у опште трговина, ма то била и «спекулативна радња?» Имајући непрекидно на уму замисао законодавчеву: *интерес малолетников*, ми се усуђујемо у негативном смислу одговорити. Практичари најбоље знају како се за радње такве врсте потребује највеће искуство, дубоко познавање лица и околине с којом се ступа у одношај а нарочито умешност и енергично кретање приликом честих промена пичачних; које су понајчешће узрок пропасти и најспособнијем трговцу. И онда зар се може рећи да је законодавац одиста дозволио малолетнику да може везивати сваки, какав било уговор; зар је законодавац тако имао на уму интересе малолетникове, кад је допустио да се један неискусан младић без ичијег одобрења може заједно са наслеђеном имавином бацити на несигурну и колебаљиву површину трговачког мора, где би лако могао постати жртва својих страсти, туђих интереса или интрига?! Не, не, законодавац није то хтео, он је ставио малолетног трговца у то изузетно стање, само зато, што је хтео: да «син може наставити радњу свог оца, имајући стару и чувену фирму, сигурне и многобројне муштерије,» да «малолетни муж може примити на себе радњу своје жене,» или да «малолетни калфа може постати ортак свог господара.» Примера оваке врсте нарочито су истицани у предуготовним радовима законика од 1808 год. а они су и били повод одредбама, које су нашле себи места у члану 2 трг. законика, што ће рећи да је законодавац имао на уму трговачке радње мирне и сталне природе, па је наравно §-ом 4 могао дозволити да се малолетни трговац може пуноважно обвезивати, ради успешног вршења свију послова

што стоје у вези с његовом радњом, чега је последица : залагање и отуђивање имања.

Једно од најважнијих питања не само у материји, коју третирамо, него и један од најважнијих актова у човековом животу, мерећи их по њиховим последицама, то је без сумње залагање и отуђивање непокретног добра. Непокретно је имање основица на којој почива материјални живот људски, у неоптерећеној непокретности огледа се јемство за сигурну будућност, услов за благостање. С тога све данашње економске државе и обраћају највећу пажњу на одржавање непокретности у рукама сопственика, с тога је наш законодавац у §-у 471 грађ. суд. поступка, држећи се тога принципа, донео оваку одредбу : «.....пет дана земље била земља чиста, под гором, воћем или виноградом, заједно са необратим њеним плодом; исто тако и кућу са зградама и плацем до једног дана орања,.... не може ни сам земљоделац продати или ма којим начином отуђити.»

Па кад је законодавац поставио така ограничења за људе потпуно свесне својих поступака, људе «зреле,» онда зар се може рећи да малолетник, који је по правилу «неспособан» може изузетно везивати сваки «какав било уговор,» зар малолетник може залагати и отуђивати своја добра без савета и одобрења надлежних лица? Никако. Питање о задужењу или о отуђењу имовине, то је у исто време онајчешће и питање о опстанку малолетног трговца, па зато ће он приступајући тако важним пословима потражити одобрење од оних лица, која су га овластила да може трговати.

Све, дакле, иде у прилог изнесеном мишљењу па и сам члан 114 закона о старатељству, који гласи : «малолетник који је за пунолетног оглашен, моћи ће само по одобрењу за то постављеног старатеља имања и старатељског судије непокретно имање *отуђити* или *оптеретити*.»

Најзад, приметити нам је да у једном од најмодернијих европских трговачких законика, а поименице у члану 7 белгијског трговачког законика постоји подобна одредба, која у преводу гласи : «Малолетници могу шта више и оту-

ђити непокретну имаовину, но придржавајући се формалности које су прописане за продају непокретних добара малолетника.»¹

Кад се сравни наведени члан нашег закона о старатељству са напред цитираним чл. 2 франц. трг. законика, онда се види да је наш законодавац поставио малолетнику строжија ограничења односно располагања имањем него што је то учинио францески, који дозвољава малолетном трговцу, да без нарочитог одобрења може заложити и оптеретити своје непокретно имање. Ну, ово оступање нашег законика имало је пуно оправданог разлога, јер заиста, ако по францеском законнику малолетник не може самовољно отуђити своје имање, он га може оптеретити па и преоптеретити тако, да у случају неисплате дугова повериоци би му могли одузети све његово имање, и породични савет само да би избегао веће трошкове, морао би хтео не хтео, одобрити продају малолетничковог имања.

в., Може ли овлашћење бити опозвано?

Односно овог питања постоје два противна мишљења у земљама где оно није нарочитим законом регулисано. И заиста, ако се с једне стране узме на ум та околност, да у законнику нема изречног наређења о могућности или немогућности таког опозивања: јер да је законик одобрио то опозивање он би му без сумње морао дати извесну форму и одредити суштину; и кад се с друге стране помисли на озбиљан карактер који тако опозивање има: што би то значило да се статус извесног лица може мењати вољом трећих, — онда се чини, да би решење овог питања било потпуно неумесно и неосновано, ако би се дозволило да се може увек прекинути ток послова трговачких одузимањем овлашћења малолетнику.²⁾

¹⁾ P. Namur, у своме делу: Le code de Commerce Belge, тумачећи овај члан вели: т. ј. „на основу одлуке породичног савета а по одобрењу суда, и то у случају апсолутне нужде или очигледне користи, а с формалностима, које су прописане белгијским законом од 12 јуна 1846.“

²⁾ У овом смислу: Lyon-Caen et Renault, op. cit t. I. No. 116. — Rivière, Répétitions écrites p. 26. — P. Namur пре закона од год. 1872.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Међутим ако се узме на ум опште начело, да је свако овлашћење опозивно, само ако се стечена права поштују, ако се појми сам дух закона, који је у овом погледу имао у виду заштиту малолетникову, што овај још нема доста чврсту и довољно развијену вољу; даље, ако се узме на ум, да је отац дао овлашћење своме сину да може трговати само зато, што је претпостављао да је он довољно развијен и способан за такве послове: то онда ако се та претпоставка не испуни и малолетник појуре стрмоглавце у очигледну пропаст, зар се може наћи који законски разлог да се зле последице неумесног овлашћења не отклоне, нарочито кад се зна, да се по грађанском закону и само пунолетство по праву стечено може из извесних разлога опозвати (§ 151 грађ. зак.) и кад опште мњење влада да муж може одузети овлашћење, које је дао својој жени зарад вођења трговачких послова?¹⁾

Нама се чини да није могуће наћи таквих разлога законских. Само за већу сигурност да родитељ или старацац не буде у каквом случају самовољан, — опозивање способности малолетникове треба да буде *од стране суда одобрено*, тим пре, што се та способност и задобија тек са одобрењем његовим.²⁾

Ну, то се опозивање овлашћења мора извршити на онакав исти начин на какав је овлашћење признато, т. ј.

¹⁾ A Boistel, Précis No 82. — Auguste Laurin, Cour élémentaire, p. 549. — Bravard Veyrières, Manuel, p. 18. — Ruben de Couder, Dictionnaire, p. 472, t. V. v.^o Mineur.

²⁾ Белгијски тргов. законик решио је ово питање у том смислу. Тако његов чл. 5 гласи: «Le père, la mère ou le conseil de famille qui a accordé l'autorisation peut en demander le retrait par requête adressée au président du tribunal civil du domicile du mineur, qui rendra ordonnance portant permission de citer le mineur, à jour indiqué, à la chambre du conseil, pour y proposer ses observations.

«Le mineur entendu ou faite, par lui, de se présenter, il sera rendu, sur les conclusions du ministère public, jugement qui statuera sur la demande de retrait.

«Un extrait du jugement autorisant le retrait sera transmis, dans le délai d'un mois, au greffe du tribunal de commerce, pour y être transcrit dans le registre mentionné à l'article précédent.»

T. Van Humbeek у своје рапорту је рекао: «Последња диспозиција је доната старом чл. 2 у цели да се једном уклоне тешкоће које су постале услед тога што се хтело сазнати да ли једном дато овлашћење може бити одузето као и то у каквој форми речено овлашћење треба да буде дато и одузето.» Види: Documents parlementaires chambre de Représentants.

путем јавности, како се не би нахудило интересу трећих лица, јер би малолетник у противном случају могао прећутати да је изгубио дотадању трговачку способност, те тако и даље закључивати трговачке послове. Свакојачко, дакле, трећа се лица не смеју оставити у заблуди што у таком случају важи правило: *error communis facit jus*.

Најзад, приметити нам је, да опозивање не сме имати повратне силе, те према томе сва права, која су стечена наспрам малолетника и сви уговори, који су с њим закључени до оног времена, када је путем јавности обзнањено да му је одузето овлашћење да може трговачке послове радити, остају и важе пуноважни и њих испуњавају отац, мати или тугор.¹⁾

На завршетку ове расправе, а ради веће потпуности, навешћемо да се у данашњим трговачким земљама осетила потреба да се изузеће оно, што је од општег права учињено у корист седамнаесто-годишњих малолетника прошири тако, да старалац може продужити — за или у име својих пушила — радњу, коју су њихови родитељи водили.

Ова новина, која је добила и своје нарочите место у трговачком законнику белгијском и италијанском, имала је својих поборника и за владе законика од 1808, тако да се и у самој францеској јуриспруденцији може наћи неколико решења судских у овом смислу. Па зато нам се чини да ћемо се својој дужности задоста одужити тек онда ако у оправдање исте законске новине наведемо бар оно што је о њој рекао М. Van Humbeek²⁾ у своме рапорту белгијском народном представништву. Он је рекао: «Опасност, која би се могла појавити, ако би се дозволило стараоцу да у име малолетниково отпочне какву трговину, не постоји ако му се само дозволи да може продужити радњу родитеља малолетникових. На против, рашчишћавање послова родитеља, у моменту смрти њихове.

¹⁾ Стојан Вељковић, цит. дело, стр. 52. — *Auguste Laurin*, *cours élémentaire* p. 549.

²⁾ *Documents parlementaires chambre de Représentants*. 1866—1867. p. 113 et suiv. Bruxelles.

може да шкоди малолетницима. У том случају треба, дакле, оставити породичном савету да се он побрине о интересима малолетниковим и оставити му власт, да одреди услове односно руковања трговачким пословима или да по потреби то руковање повери каквом нарочитом администратору, ако би имао уверења да старалац нема довољно искуства за ове специјалне интересе.»¹⁾

ИЗ СУДНИЦЕ

XVI

Тумачење тачке 1 § 359 кривичног законика

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

Последна полициска власт спровела је суду на осуду: Ђорђа, Миладина и Ранка, што су прва двојица 24 и 25 Јануара 1887 г. лажно и за корист сведочили против Радосава, као да је овај био хајдучима јатак, зашто је Радосав и у притвор стављен био и овог се тек 26 Јануара 1887 г. ослободио, кад је доказано, да су оптужени против њега — Радосава — лажно сведочили, а трећи, што их је на лажну сведоцбу наговорио. Тражила је, да се Ђорђе и Миладин по § 270 а Ранка по § 272 крив. законика казне.

1) Члан 8 белгијског трговачког законика поред одредаба наведених у овом репорту има још и ове:

а., Одлуку породичног савета ваља да одобри надлежни суд.

б., Породични савет може и опозвати дато овлашћење, но овако је решење извршио тек по одобрењу суда.

Члан 12 италијанског тргов. зак. гласи: «Отац, који родитељску власт врши и старалац не могу трговати у интересу каквог малолетника, ако нису на то овлашћени и то први од грађанског суда а други одлуком старатељског савета, одобреном од стране суда.» — «И ова се овлашћења имају предати јавности у форми, која је прописана чл. 9 овог законика.»

На послетку нека нам буде дозвољено на овом месту применити, да би у нас ваљало обратити много већу пажњу на малолетне трговце, што је до сада превелики број истих радио без ичијег одобрења. Писац ових редака имао је прилике, да се као судски чиновник лично о овоме увери приликом последњег расписа о протоколсању трговачких фирма. Њему је ваљало неколико младина, који су без каквих пренона већ по две године трговали, упутити, да уз молбу за протоколсање своје фирме поднесу и овлашћење за вођење тргов. послова, онако како је то прописано § 2 трговачког законика.

(У актима ислеђења види се, да је прив. тужиоц Радосав оптуженима опростио казну, није тражио да се за ово дело казне, но само да плате трошкове и таксе, што су оптужени пристаји).

Првостепени суд нашао је :

Да против Ђорђа и Миладина истина стоји њино признање, да су код среске власти као сведоци сведочили против Радосава, како је овај ајдучима јатаковао, због чега је по њиној сведоци и у притвору био и да су после код исте власти ту сведоцибу порекли, наводећи, да су лагали по наговору оптуженог Ранка, а ово је против њих довољан доказ по § § 225 и 234 крив. пост. А против оптуженог Ранка стоји његово признање, да је он именованом Ђорђу написао оно писмо у којем он власти доставља, како Радосав јатакује ајдучима, а ово је опет против њега довољан доказ за наговарање по § § 232 и 234 крив. поступка, по томе више, што именовани Ђорђе није ни имао потребе, да и као сведок сведочи а и као достављач и неписмен да написмено доставља оно о чему сведочи једног истог дана — 24 Јануара — и што Ђорђе и Миладин, признајући да су лажно сведочили по наговору Ранкову, али да у овој радњи оптуженог Ђорђа и Миладина нема дела, које би се могло казнити по § § 270 и 273 кривич. законика, по томе, што они нису онакова лица каква замишља речени § 270 нити су власти дали онако уверење за какво би могли бити криви по овоме законом пропису и што се нису на своје сведоцибе заклели, те као кривоклетници не могу бити осуђени по наведеном § 273 крив. законика. Па кад они не могу бити криви по наведеном законом пропису, онда нема кривице ни против оптуженог Ранка као наговорача по § 272 реч. законика. А да би им се опет као клеветницима судило по § 209 кривич. закон. није било нити има тужбе приватног тужиоца, који је због лажне сведоцибе и наговарања трпио.

На основу изложеног решио је: да се оптужени за наведено дело не стављају под суд но одпусте.

Услед жалбе иследне власти, Касациони суд примедбама својим поништио је горње решење првостепеног суда из ових разлога :

„Кад сам суд узима да стоји то, да су оптужени Ђорђе и Миладин лажно сведочили против Радосава и да је овај са тога и у притвор дошао као јатак извесних хајдука, као и то, да су ови овако сведочили по наговору оптуженог Ранка, — то суд није могао, налазећи да та радња не долази под одредбу § § 270 и 273 крив. законика не узети, да иста није казнима по тач. 1 § 359 крив. законика, већ је требао да по наређењу § 163 крив. пост. врати дело полиц. власти, да ова у смислу § 359 крив. законика према оптуженима поступи и оптужене казни, пошто је иста — полиц. власт — радњом тужених наведена, да у залуд ислеђења предузимље, да Радосава на одговор повлачи и решењем својим од 25 Јануара 1887 г. и у притвор стави.“

Првостепени суд не усвоји ове примедбе но да следеће против-разлоге :

»Суд сматра да се на овакве случајеве не може применити пропис гач. 1 § 359 крив. законика и да се овај пропис односи на случајеве, кад би ко доставио власти, да се где год појавио неред и бој, који ремети општи поредак; да се гдегод појавила заразна и опасна болест на људима или стоци; да су какви лопови на границу напали или се криумчари појавили и томе подобно, а од тога у ствари није било ништа; или да ко на питање власти каже, да се неко којег она тражи, не налази онде где управо јесте, већ на другом месту, где би га преварена власт узалуд тражила; а онде где сведоци у кривичним делима сведоче лажно на штету или у корист оптуженога, да не може бити обмане и преваре власти, него у суштини остаје да тиме трпи или невин оптуженик или јавни и приватни тужитељ као повређен и оштећен, а овде у овоме случају трпио је оптуженик. Да се овај пропис не односи на овакве случајеве, може се извести и из чл. 14 и 15 зак. о преком суду од 24 Априла 1863 год. по којем се, за време преког суђења могу и кривци казнити за превару и обману власти.

У овоме мишљењу суд утврђује још и пример, кад би у кривичном делу, које се само на приватну тужбу ислеђује, сведоци лажно сведочили против оптуженога, гди се не може рећи да су сведоци лажном сведоцбom ислеђну власт обмањивали и варали.

Ни са стране правичности, не може се правдати примена § 359 крив. законика на оваке случајеве, јер кад би један оптуженик због лажне сведоцбе лежао у притвору више од 5—6 месеци код ислеђне власти и суда, неби се правда задовољила тиме, што би сведоци и без тужбе привр. тужиоца, могли бити кажњени највише са месец дана затвора.

Суд овај има у својој архиви акта по којима су њи нише сведока, а међу њима и овде сада опет оптужени Ранко узимати судом на испит и одговор, што су се на штету једног оптуженог лажно заклели, па нису узети под суд већ пуштени у главноме са тога, што је њина сведоцба пресудом судском за лажну оглашена, и што оптуженик по њој није на казну осуђен, а и са тога, што је оптуженик био у притвору и због другог дела осим оног, по којем су они лажно сведочили. Решење судско о овоме, одобрио је и Касациони суд решењем својим од 26 Јануара 1885 год. Бр. 316.

Остаје дакле, да се незаклети сведоци за лаж казне по §§ 100 и 202 крив. пост. тиме, што ће за неко време бити у притвору, док се о њиној кривици не учини ислеђење и не донесе решење о њој, а само кад се закуну да се казне по § 267 кривич. законика, или да се незаклети казне само по § 209 и 210 кривич. зак., суд овај налази, да би се у овоме случају могли казнити пре него по § 359 кривич. законика.

Колико је незгоде у томе, што је сведоцима по § 113 кривич. пост. допуштено сведоџбе мењати и допуњавати, толико би опет нецелиходно било казном заплашити сведока, да се не покаје, и да погрешну своју сведоџбу на послетку не поправи, јер погрешна и лажна сведоџба може испасти и по невештини и нарави исељедника, који више иде на то, да сведоџба округла изађе без заузетости, да се права истина сазна.

Суд је имао прилике читати исељења у којима су исељедници на пр. практиканти по једном шаблону испитивали више сведока, као да су сви на једном месту и једне исте околности очевидци и познати били, док тако у истини није могло бити, као што је било случајева, да су исељедници правили увиђај са присутнима и у њима описивали догађај као очевидци на пример: у паљевини, како је кривац исчупао мало сена, или сено са стране подигао и заљуштио, па машину креснуо и тако сено упалио, док се то ни из чега не види, нити се још зна, ко је кривац, да тако прича, нити су остали на месту паљевине делови од жигице и кутије.

Касациони суд у општој седници својој од 4 Јуна 1887 године Бр. 2137 не усвоји ове противразлоге првостепеног суда, но одржа у сили примедбе свог одељења.

XVII

Тумачење § 162 грађан. судског поступка.

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦ. СУДА)

Милица удова пок. Стевана, навела је, да је за сигурност 500 дуката дуга што је Глигорије имао давати реченом Стевану по поднетом извршном поравнењу — стављена била забрана на примање Глигоријево од Ђорђа у 28 дуката (по поднетом утврђеном препису осудног решења) као што тврди поднети рецелис, како је речени Ђорђе решење по овој забрани примио. Па како Глигорије није имао одкуда да плати дуг, то је тражила, да Ђорђе њој место Глигорију плати 28 дуката.

Живко, син и наслеједник умрлог Ђорђа, одговорио је, да њему није познато, да је његов отац пок. Ђорђе примио судско решење, којим је Милица узаптила примање Глигоријево од његовог оца, нити пак, да је Глигорије саопштио његовом оцу, да је своје право примања од његова оца препродао Марку. Поднео је оверени препис акта из ког се види, да је морао Глигоријевог пријемника права Марка у потражи-

вању измприти, само да му се имање не прода. Према овоме тражио је, да се тужитељка од свог тражења одбије, пошто је овај дуг једном платио. Признао је, да је његов отац Ђорђе дуговао Глигорију тражену суму, а на поднете прилоге од стране тужитељкине није имао шта да примети. Поднео је прилог као доказ да му се хтело продати имање за рачун реченог Марка, а поднео је у верном препису и квиту Маркову као доказ о плаћеном дугу.

По овоме првостепени суд био је пресудио: да се тужитељка Милица од свог тражења као недоказаног одбије, из следећих разлога:

»Поднети потврђени препис рецеписа, који је тужитељка за доказ поднела, да је оцу туженога пок. Ђорђу предато решење, којим је она за сигурност 500 дуката примања од Глигорија ставила забрану на примање Глигоријево код Ђорђа у 28 дуката, — не може у овом случају бити пуноважан и несумњив доказ, да је Ђорђу решење о стављеној забрани предато и да га је Ђорђе заиста примио, а не може бити доказ зато, што § 368 грађан. судског пост. изречно каже, да се предаја судских закључака онима, који ван окружне вароши живе, врши преко среског начелника, т. ј. предају врши срески начелник, односно писар срески, и што онај, који предаје треба по § 370 грађан. пост. алинеји последњој словима да напише: дан и годину кад је и место где је предаја учињена, и да се *на рецепису потпише са назначењем, да је предаја преко њега учињена* а ови битни услови за важност рецеписа предаје, као што се јасно види из поднетог рецеписа не само да при предаји решења о забрани Ђорђу оцу туженога, испуњени нису, већ се види још и то, да су сведоци, пред којима је предаја учињена, неписмени сви, и закришавани. И тако, дакле, поднети рецепис као доказ о предаји решења, којим је примање Глигоријево код тужене стране забрањено, — нема никакве доказне силе ни важности.«

Касациони суд (услед жалбе Миличине) поништио је ову пресуду из ових разлога:

»Када тужени према § 162 у свези са § 139 б) и 140 а) грађан. поступка као парнична страна у одговорима својим не спори важност поднетих доказа од тужилачке стране у опште, нити чини икакве примедбе против правилности и неправилности рецеписа по којим је пок. Ђорђе примио решење о забрани на примање Глигоријево код њега — Ђорђа — то онда суд тај није био по званичној дужности позват, да у разлозима свога решења чини примедбе против уредности овакове исправе, и само на основу томе, што је код овог рецеписа нашао неправилности, одбије тужилачку страну од свога тражења.«

Првостепени суд не прими ове примедбе, но да следеће против разлоге:

»Тужени се у овом случају не може равнати парничару, који на рочиште не дође или који на неке наводе парничара одговори а на

неке не, и по томе погрешна је овде примена § 162 у вези са § § 139 б) и 140 а) грађан. поступка, а ево зашто: тужени је на рочишту првом по гласу белешке одговорио, да поднети рецепис за истинит не признаје, а опет на другом рочишту казао да нема шта да примети на поднете прилоге тужилачке стране, али да њему није познато, да је на примање ово ставио био забрану пок. Стеван, и да је његов отац пок. Ђорђе наново решење примио.

Из ових одговора туженога види се, да је он и на оба рочишта био и на све наводе тужилачке стране одговорио и по томе, да се не може равнати ономе парничару, који на неке наводе неће да одговори. То пак, што је навео, да нема шта против поднетих прилога тужилачке стране да примети, не може дати поднетом рецепису важност јавне пуноважне исправе за доказ о предаји решења о забрани, кад тужени по смислу његових горенаведених одговора не признаје да је то решење његовом оцу предато. А кад ово тужени не признаје, суд овај држи, да се је требао и морао упуштати не по званичној дужности већ по непризнању туженога у оцену поднетога рецеписа као доказа тужилачке стране о предаји решења, кад је по § § 385 и 402 грађан. пост. тужена страна само онда одговорна за забрањено код ње примање ако јој је решење предато на рецепис онако и на онај начин као што је суд у побудама своје пресуде извео, а ово тим пре, што је тужилачка страна по § 178 грађан. пост. сама била дужна да за своје право које тражи, доказе поднесе, кад нема признања туженог у смислу §. 180 грађан. поступка, да ја решење о забрани његов отац пок. Ђорђе примио. А као што се из примедба касациона суда види, и он не спори неправилност поднетога рецеписа.“

Касациони суд у општој седници својој од 6 Маја 1883 год. Бр. 696 нађе, да су противразлози првостепеног суда закону саобразни и пресуду горњу за снажну огласи

САОПШТИО

Мих. Л. Стојадиновић.

И З Ј А В А

Бечки лист „Neue freie Presse“ говорећи у броју од 25 Јула ове године о правозаступништву у Србији, доноси: да је ц. кр. аустро-угарски консулат у Србији приметио, да се аустро-угарски трговци мало користе установом консуларних адвоката, која постоји у Београду, па је донео извештај ради поуке интересованих, у коме поред осталог вели: да се аустро-угарски трговци обраћају таквим адвокатима који

не уживају у Србији никакво поверење. О установи консуларних адвоката, који имају уговор са консулатом и полажу кауцију, изгледа као да ништа не зна трговачки и правозаступнички ред. За то су аустро-угарски клијенти врло често незадовољни са правозаступницима које сами изаберу у Београду и ван Београда, па траже заштиту од консулата против њихових пуномоћника. — Интервенција против правозаступника у Србији врло је често предузимана, али успех је био по све незадовољавајући. Извикани правозаступници неће никако ни да дођу у консулат да даду објашњења. — Најзад јавља се трговачком свету да има консуларних адвоката у већим варошима у Србији и да ће по потреби бити постављени и неки адвокати у другим местима, па ако се трговци не обраћају консуларним адвокатима, они у најмању руку морали штете ту установу а себи причињавају штету која се не да накнадити. —

Као што се види тенденција је овог доношења *„Neue freie Presse“* да уздигне неке *„консуларне адвокате,“* а цео правозаступнички ред у Србији да омаловажи пред страним светом.

Али *„Neue freie Presse“* заборавља да владају у независној српској краљевини српски закони и српске власти, и да је страним консулатима у Србији одузета јурисдикција, па да према томе не може постојати у Србији ни установа неких *„консуларних адвоката.“*

Удружење јавних правозаступника у Србији потпуно одобрава поступак својих чланова, који појме да српски држављанин на српском земљишту не смра следовати позиву никакве стране власти. Кад би било дозвољено страним консулатима да шире свој делокруг на штету међународног права, које је сузило обим њихова рада у независним државама, вређала би се тиме и сама независност дотичне државе.

Удружење не познаје те *„консуларне адвокате,“* али ако су српски држављани, Удружење сажаљује што мора констатовати да они вређају земаљске законе, а нарочито закон о правозаступницима, закључујући са страним властима уговоре о заступању њихових држављана и подвргавајући се таксама за награду које им те власти прописују. Још је жалосније што по речима *„Neue freie Presse“* они полажу и неке кауције за обезбеду оних које заступају, те тиме побијају важност и себи и осталим правозаступницима у Србији.

У односу на жалбе аустро-угарских трговаца против јавних правозаступника у Србији, Удружење има уверења да су оне махом неумесне и да проистичу поглавито из неразумевања судске процедуре коју прописују наши закони. А има и таквих аустро-угарских трговачких кућа, које би хтеле да им раде правозаступници по цену далеко нижу од прописане таксе, или упућују правозаступника да наплати своју награду од противне стране, па кад овај на то не пристане, оне се одмах жале на скупоћу српских правозаступника и да они не заступају енергично интересе страних кућа у Србији.

Правозаступник није у стању да створи код судова процедуру која би била по вољи страним фирмама, ни да заступа њихове интересе по упутима које им оне дају. Он мора да држи наших закона и да ради како му налажу његов позив и његова савест. А ако се деси да се неки правозаступник огреши о своју дужност, што бива и у свима другим државама, упутније је обратити се у таквом случају за помоћ правозаступничком удружењу које је позвано да чува и уздиже морални углед јавних правозаступника у Србији, него недостојним нападима у страним листовима изазивати и у правозаступника мржњу на све што је старо...

УПРАВНИ ОДБОР

удружења јавних правозаступника
у Србији.

ТРЕЋИ ГОДИШЊИ СКУП ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА
У СРБИЈИ

КОЈИ ЈЕ ДРЖАН 19 ЈУНА 1888 ГОДИНЕ

Кад је председник отворио скуп и представио комесара власти г. Гавру Протића полиц. чиновника, прочитан је извештај Управног Одбора који гласи :

»Част је управноме одбору поднети скупштини извештај о своме раду од прошле до ове скупштине.

После прошлогодишње скупштине управни одбор конституисао се овако : За председника изабран је г. Пера Татић, за благајника г. Пера Миленковић, за деловођу г. Никола П. Николић, за уредника »Бранича« г. Ђорђе А. Ненадовић и за чланове редакционог одбора : гг. Ђорђе Ђорђевић, Милутин Ј. Марковић и Никола Капетановић.

Одбор је имао петнаест седница, на којима се одлучивало о друштвеним пословима.

Најглавнији посао, који је привлачио сву пажњу и бригу одбора на се, био је друштвени орган »Бранич.« У Децембру прошле и Јануару ове године, задавало је озбиљне бриге одбору питање о опстанку самога листа, које би, наравно, имало можда пресудног утицаја и на опстанак самога удружења. У том времену се беше нагомилала вересија претплатника, а и оно што је по нешто било наплаћено лежало је код повереника и скупљача. С друге опет стране редовна плаћања око »Бранича« стизала су и гомилала се. Тада је управни одбор управо сву своју пажњу и скренуо сав свој рад искључиво на то, да се што пре доведе у равнотежу издавање са приходима. Услед тога је и

потекло оно писмо управљено повереницима друштва и читаоцима »Бранича,« које је предано јавности путем свију скоро наших новина. То писмо кадро је да илуструје понајбоље оно време кризе, у којем тада бесмо.

Управни одбор нарочито истиче главном скупу то време кризе, и држи, да се то неби морало догодити, кад би друштвени повереници, а покрај њих и сви пријатељи удружења, и пријатељи јединога правничкога листа у Србији »Бранича,« од своје стране колико толико порадили, на ширењу друштвенога органа, уредном пошљању претплате и прикупљању редовних и ванредних чланова.

Други главни посао, који стоји ближе самоме задатку удружења, а који је посао поверен старању одбора од саме прошлогодишње скупштине, био је тај: да се настане на надлежном месту, да се израђени нацрт закона о правозаступницима изнесе пред народну скупштину. Томе послу одбор је посветио више састанака а и приватних разговора и договора. Изабрани су ради тога и нарочити овлашћеници од три члана из управнога одбора, којима је поверена брига, да се са надлежним местом споразумевају. Ну, покрај све заузимљивости и одбора и одборских овлашћеника, пројекат закона о правозаступницима није поднет ни једној од народних скупштина.

Међу важније послове ваља нам напоменути и питање о расписаној теми за награду. До објављенога рока стигла су одбору три израђена темата: и то

један, који је носио мото: »Правда је темељ, на коме почива слобода народа и сретан је онај народ који уме да поништи све што подрива овај темељ:«

други који је носио мото: »Као што се с квадратима даљине, умањује тежа васељенска, тако исто опада лична наша сигурност, што се више шири круг политичке људске заједнице:« и

трећи, који је носио мото: »Правда држи земљу и градове.«

Услед тога одбор је изабрао нарочиту комисију, која ће прегледати наведене расправе и оценити их, па по том предложити одбору за награду ону, за коју држи, да најпотпуније одговара прописаним условима. У ту комисију изабрана су гг. Милан Ст. Марковић члан управнога одбора, Ђока Новаковић члан апелационог суда и Андра Ђорђевић професор Велике школе.

По свршеном прегледу комисија је већином гласова препоручила за награду први темат под мотом: »Правда је темељ, на коме почива, слобода народа и т. д.« услед чега је одбор и примио тај темат. Темат је израдио г. Алекса Радуловић комесар полициски на београдској железн. станици, који је правничкоме свету већ прилично познат са својих радова по струци правничке књижевности. Темат је тај већ печатан о трошку друштва нашег у засебну књигу.

У последњој седници управнога одбора извршено је, према правилима удружења, извлачење коцке, која одлучује ко иступа из чланства одбора. Коцку су извукли гг. Петар Татић, Ђорђе Ђорђевић и Милан Мостић. На њихово место скупштина ваља да изабере чланове одбора.

Покрај чисто унутрашњих административних послова управнога одбора, то су у главноме послови, који су поглавито привлачили на се пажњу одбора од прошле до ове главне скупштине.

За тим прочитан је следећи извештај уредника »Бранича« :

»Част ми је поднети главноме скупу извештај о издавању и уређивању дружинског органа »Бранича« у следећем :

Вересија која се показала на крају прошле године а која је достизала цифру од 4000 динара, и коју су највише дуговали чланови удружења и претплатници »Бранича« из унутрашњости Србије (2646 динара), принудила је Управни Одбор да заустави издавање часописа за један месец дана; а решено је било : да се међутим прикупи вересија и претплата за ову годину, па према томе да се удеси даље издавање како се не би удружење једнога дана нашло пред дефицитом, који би могао довести у питање и сам опстанак удружења.

Истим одборским решењем стављено је мени, као уреднику, у дужност, да не дајем часопис никоме на вересију, па како ми је било поверено и вршење дужности благајника дружинског, те сам у свако доба могао имати и преглед новчаног стања, крајем Јануара ове године нашао сам да се може наставити издавање »Бранича,« а као што се види и из благајничког извештаја досадањи приходи заиста су покривали издатке »Бранича.«

У почетку Фебруара ове године изашле су уједно две свеске »Бранича« за Јануар, а одмах за тим и друге две свеске за Фебруар, такође уједно, па је после настављено редовно издавање сваке свеске на по се.

Имајући довољно ваљаних радних снага на расположењу, а да би што боље задовољио читатеље »Бранича« и тиме придобио му већи број претплатника, ја сам се трудио да његов садржај буде што разноврснији и обилнији, тако, да је у свакој свесци бар по једна нова расправа почела да изилази или је цела изашла, а већина свезака донеле су више од 2 печатана табака, не рачунајући прилог расправе »Вучена меница.«

Ово место не могу пропустити а да не изјавим моју и Управног Одбора највећу благодарност свима сарадницима »Бранича,« који га својом умном моћи узвисисше на ступањ озбиљног научног часописа. А већини сараденика у толико смо обавезнији благодарношћу, што су они, имајући у виду са каквим материјалним тешкоћама мора у нас још да се бори сваки стручан лист, без награде »Бранича« умно помагали.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Списи, који су печатани у »Браничу« за ово прво полгође, свима су вама, сакупљена господо, добро познати, па није нужно да их овде цитирам; а дело је критике да оцени њихову вредност.

Нека ми је дозвољено приметити на овоме месту, да се међу сарадницима »Бранича« налази веома мали број оних, који су осим спреме и својим положајем и према положају временом које на расположењу имају, позвани да раде на таквоме часопису какав је »Бранич.«

У погледу на бројно стање оних који примају и читају »Бранич,« не може се нашем часопису пребацити да стоји сјајно.

Истина, правило је код свију стручних листова у нас да им бројно стање плаћајућих читатеља опада, али да ли то правило треба да важи и за једини српски часопис за правне и државне науке, код толике наше правне интелигенције, — остављам њој самој да каже.

Наше удружење броји сада :

редовних чланова	52
ванредних	93 = 145

а »Бранич« има претплатника у Београду . . .	106
у унутрашњости Србије само	49
у иностранству	26 = 181

Свега, дакле, читатеља који плаћају 326

А у Србији има по овогодишњем шематизму :

Јавних правозаступника, који би сви требали да су чланови удружења	109
Судија са председницима судова, који би такође требали да буду чланови удружења или претплатници »Бранича«	143
Осталих судских чиновника од којих би бар половина требала да прима и чита »Бранич«	178
половина	89
Полицијских чиновника 346, од којих такође половину да рачунамо	173

Свега, дакле, требао би »Бранич,« да има плаћајућих читатеља најмање 514

а томе броју ваља додати још и професоре велике школе и чиновнике правнике по министарствима и осталим горе непобројаним струкама, који још нису ни чланови удружења, ни претплатници »Бранича,« а који број изнео би цифру 100

онда би свега било 614

који би требали материјално да помажу излажење »Бранича.«

Овако »Бранич« мора да се напреже са оних 326 које чланова¹⁾ које претплатника, који му дају годишњи приход 7560 данара, а само његово печатање стаје годишње просечно 4500 динара.

Нека ми је дозвољено да пе набрајам узроке овој појави. Бојим се да не будем сувише оштар у осуди наше правне интелигенције, а ваљда ће дати Бог па ће у току године бити боље....«

Прочитан је извештај благајника који гласи:

»Част ми је поднети главноме скупу приложени преглед новчанога стања удружења јавних правозаступника за време од 1 Јануара до 31 маја закључно 1888 године.

Примања удружења за то време износе 4161·47 дин. а издавања 3804·40 дин. Према томе кад се одбије сума расхода од суме прихода остаје вишак на крају Маја месеца у суми од 357·07 дин. који је пренесен у Јун месец ове године.

Нека ми је дозвољено напоменути главноме скупу да се по чл. 11 правила година удружења подудара са календарском годином, па главни извештај о стању дружинске благајне има се извести из благајничких књига на крају ове године и поднети на преглед изабраним прегледачима рачуна који ће по чл. 7 правила поднети извештај о рачунима и стању друштвеном идућем скупу.«

По прочитању благајникова извештаја скуп изабере за прегледаче рачуна гг. Николу Каралића, Милана Миловановића и Драг. Гођевица јавне правозаступнике, који ће имати да прегледају рачуне на крају ове године и о томе да поднесу извештај идућем годишњем скупу.

По овоме прешло се на предлоге појединих чланова, па је скуп услед предлога г. Јов. Ђ. Авакумовића: да се изједначе права ванредних чланова са правима редовних чланова, осим у чисто правозаступничким питањима, — решико: да се сазове ванредни главни скуп, на који би дошао већи број чланова, те да му се поднесе на решење предлог г. Авакумовића.¹⁾

Предлог г. Алимпија Савића: да се место поверника образују пододбори удружења, упућен је управном одбору да према њему изнађе начин на који интереси удружења да буду јаче заступљени у унутрашњости Србије.

Кад су према дневном реду изабрани за чланове Управног Одбора гг. П. Татић (поново изабран), Ј. Ђ. Авакумовић и Драг. Гођевица, на место одступелих чланова управе, и кад је прочитан и оверен био записник скупа, председник објави да је исцрпљен дневни ред па скуп закључи.

¹⁾ Види на крају позив на скуп.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Таганцевъ Н. С. Лекцији по рускомѹ уголовному праву, читаннѹя.

Часть общая. Выпускъ II С Петербургъ (въ государственной типографіи) 1888 8° XXVIII 381—974.

У св. 7 (стр. 242) овог часописа приказали смо у најкраћим тезисима прву свеску овог великог дела. Врлине којима се она одликовала излазе овде још већма на површину, а што је нарочито за похвалу, писац се овде скоро више но тамо труди, да не занемарујући законодавства и науку напредних европских држава, читаоца нарочито упозна с руским законодавством и њеном науком. Писац се шта више у својим разматрањима не задржава само на постојећем казненом праву у Русији, он иде увек у прошлост па чак и у будућност, износећи увек наређења пројекта за нов руски казнени законик. На нашу жалост ми не можемо, а да овде не приметимо, да се писац поред све своје опширности не бави нигде старијим славенским правом, докле га видимо да наређења римског па и старог германског права често наводи. Ако славенски, а нарочито руски научари неће проучавати и свету износити наше старо право, онда ми немамо ни мало право да се љутимо, ако страни, мање обавештени научари буду тврдили, да ми до зближења са западом нисмо ни имали никаква особитог славенског права, но да смо и прве појмове о праву попримали од Римљана и Немаца.

Ова — друга — свеска садржи у себи науку о правном склопу злочина и чини трећу главу целокупног дела. § 1 говори о саставним деловима злочина, § 2 о виновнику злочиног дела, при чему се писац с нарочитом оданошћу задржава на питању о слободи воље и о урачуњивости. Појам воље или још боље воља као таква одређује по њему а) апсолутном могућношћу од страхе дотичног лица да се ослободи ма од какве одређености, која би се у њему самом или изван њега налазила, б) способношћу, да лице само себи определи извештан правац и в) свешћу личности, која је извесном определењу потчињена, да она сама то своје стање увек променити може. Сваки човеков поступак, изводи он даље (стр. 409—411) који је подложен казн. закону подлежи у исто доба и закону узрочности и ни један није својевољан у обичном смислу речи. На овом факту се и оснива рационална теорија о казни, која се јавља у облику борбе друштва против злочина. Људске поступке дели писац: у оне, који су извршени без икаквог суделовања психичких сила, даље у оне, код којих су психичке силе суделовале, но који се ипак морају окарактерисати као неприродни или патолошки и најпосле у такве, код којих се психично суделовање у својој нормалној форми појављује. Код свих ових појава једно је опште, заједничко, а то је последица; сви су међу собом и у томе слични, што су сви подједнако

подложни закону узрочности и што сваки од њих неизоставно мора наступити, чим су ту услови, који га условљавају. Радње и поступци људски, како добри тако и зли, потчињени су закону узрочности, с тога ми не можемо тврдити да је злочин могао бити извршен или не, он се морао безусловно појавити, чим су општи и лични узроци и услови ту били. Друштво има да се бори против ових последњих и њих да искорењује. Оно се брани чињењем злочинца неспособним за злочин, његовим лечењем и најпосле казном. »У колико се злочин појављује као последица услова, који се налазе у друштвеном организму, то ће се друштво против овога најбоље тако бранити, ако те услове буде уклоњало; појављује ли се злочин као производ злочинчеве воље, онда се мора употребити казна.« У § 3 бави се писац предметом злочина (стр. 512 — 618) и нарочито говори о нужној одбрани и о неодрживој сили. Он куди она законодавства, која овде изискују особити степен сродства, и тврди, да нам какав стари пријатељ, какав даљи сродник, каква жена, с којом смо дуже, па ма и ванбрачно живели, могу бити тако исто драги, па шта више, чешће и дражи но лица, које је закон предвидео. Холандски казн. законик и руски законски пројекат су једини, који не стављају никаквог ограничења у степенима сродства. Најугледнији писци у науци казн. права изговорили су се у овом смислу. У § 4 долази кривчево дело; његов први одељак бави се кривицом (стр. 624 — 718) а други злочинчевом радњом, где пододељак I говори о узроцима условима кривчеве радње, дакле, о узрочној вези, а пододељак II о разитку кривчеве радње, дакле, о кривичном мишљењу, припреми и покушају. Како ограничени простор листа тако и та околност што ми овде немамо цело, заокружено дело пред собом, већ само једну му главу задржавају нас од улажења у поједина питања, која су овде тако научњачки и вешто изведена. Па ипак не можемо пропустити да читаоца не учинимо пажљивим још на неке тачке. § 1456 руск. казн. зак. гласи: Ко у намери да извесно лице убије проузрокује смрт другога, подлежи истој казни, као да је убио лице, које је и намеравао да убије.« Ово начело, које не чини никакве разлике између error и aberratio, примењује се и у другим случајевима. Но највиши руски суд је у једном случају 1874 изрекао друкче решење. П. је био ишчупао из руке В. меницу и поцепао је у уверењу да је то било његова меница. Но меница је била дужника Ф. Спор је био око тога: треба ли поступак да се окарактерише као уништење сопствене или туђе менице. Највиши суд је на тужбу П-а пресудио да § 1456 не трпи никакве аналогије и да П. према томе ваља да се казни за уништење туђе (а не своје) менице. Далеко би нас одвело, кад би овде наводили још и мишљења Којницкога и Чербишева — Дмитрева о сродствима употребљеним при извршењу злочина, и ако она имају много интересантног у себи. — У теорији узрочности писац устаје против Бурија и Баро и њихових следбеника. Он пристаје у својим извођењима уз листа а

нарочито уз Баркмијера. Увек има добро да се има на уму разлика између кривице и урачунавања исте. Ми не казнимо ни личну кривицу као такву нити објективну узрочност, али ми казнимо кривичну узрочност. Где нема узрока, ту нема ни урачунавања, али где има узрока, ту не мора увек бити урачунавања. Суд најпре треба да буде на чисто с тиме да постоји дело, тек после долази урачунавање истога, а тек после овога величина и степен казне. Назори пишчеви из науке о покушају такође су врло занимљиви. По ми се овде не можемо њима бавити. Читалац нека се с њима упозна из самог дела. Ми ћемо овде додирнути још само једну ствар. Писац одбија на најодлучнији начин мишљења изнета у најновије време, по којима тув. agents provocateurs не подлеже никаквој казни. Он наглашује, да је дужност полиције да открије учињене и да спречи извршење оних злочина, који би били на путу да се учине, но да за ово ни по што није нужно подстрекавање од стране полиције. Нема никаквог јаког разлога, који би полициског подстрекача разликовао од обичног. Ми потпуно делимо мишљење г. писца и ако овде у само питање не можемо потање улазити.

Dr. B.

Изишла је пета свеска (други део) *Теорије казненог права* од Ј. Ђ. Авакумовића. У њој је свршетак *Покушаја* (стр. 661—753) и почетак књиге пете која говори о *саучешћу* (стр. 756—819).

В Е С Н И К

Управни одбор удружења јавних правозаступника конституисао се овако: председник г. Петар Татић, благајник и уредник „Бранича“ г. Ђорђе А. Ненадовић, чланови редакционог одбора г. г. Милутин Ј. Марковић, Никола Капетановић и Никола П. Николић, деловођ г. Драгутин Гођевац.

М. Р. Веснић, наш сарадник, проглашен је 8-ог пр. м. по положеном испиту на минхенском универзитету за *доктора права*. Ми ћемо у једном од идућих бројева донети и јавно предавање које је Др. Веснић том приликом држао, а које ће показати читатељима као и остали његови радови научну спрему нашег младог трудбеника. Докторат нека му је награда за досадање труде, а уверени смо да ће стећи и признање свију наших правника не застајући у раду на пољу правне књижевности.

Јавни правозаступници. — За јавне правозаступнике постављени су: г. Никола Каралић за варош Београд, г. Живојин Величковић за округ ђупријски, г. Велимир Тодоровић за округ пожаревачки, г. Јован П. Јеличић за округ крагујевачки, г. Миљко Р. Михаиловић за округ подрински.

ПОВЕРЕНИЦИМА УДРУЖЕЊА

Неуредно плаћање чланских улога и претплате у унутрашњости непрестано спречава уредно излажење Бранича. За то умољавају се господа повереници да својски настану прикупити новац по списковима који су им послати, па одмах да га шаљу непосредно уредништву Бранича; а исто тако и да се постарају прикупити што више претплатника имајући у виду уредников извештај који је поднео прошлом главном скупу, а који је печатан у овој свесци.

П О З И В

Према одлуци III главног скупа удружења јавних правозаступника, Управни одбор удружења решио је: да се сазове на дан **25 Септембра** ове год.

В А Н Р Е Д Н И С К У П

који ће се држати у стану удружења, у улици Краља Милана бр. 1 у 9 часова пре подне.

На овоме скупу има да се реши питање о *проширењу* права ванредних чланова удружења.

Позивају се чланови да дођу на овај скуп.

Управни одбор

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

В Л А С Н И К

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

ЂОРЂЕ А. МЕНАДОВИЋ

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК